

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Opera

P. 1-3 nebst Inventarium

Gerson, Jean

[Straßburg], 1488

De contractibus

[urn:nbn:de:bsz:31-300764](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-300764)

Ceterum solitus sum nec tacebo / p̄fessos
mibi specialiter instituire ad quatuor obser-
uanda. Nam quo ad crimina pre ceteris de-
rector in eis os medacis et piuribus detra-
ctionibus deditur. **D**an^o q̄ violentas et
rapaces. Tacus deniq; libidinosos ma-
xime monstruosos. damnatosq; legibus
Primū obseruandū est vt summope si-
bi caueat. ne deinceps sint occasio ruinez
damnatoris alior. quoniā istud est p̄p̄riū
demonis officium Bene iustum est. Si nō
caste. tamē caute. hoc est secrete et solitarie
sine lesiōe vel scādalo cuiuscūq; **S**ecū-
dū est. vt seductos olim ab eis / aut suos i ma-
lum cōplices / studiant quātū discrete po-
tuerint ad emendatiōem reducere. immo
et alios p̄ eis. quatin^o et ipsi qui p̄ demo-
nū / nūc p̄ hoc angelorū fungantur officijs
Tertium est vt si peccauerint de cetero (p̄
vt est humana fragilitas) semp tamē ad-
hibeāt tempore et loco ipm̄ p̄fessionis an-
tidōtū. quā nihil esse valiturū obtestor ite-
rum et iterū. si nō fuerit integra et sufficien-
ter explicās atq; dinumerās cognita cōfi-
tentis peccata. cum circūstantijs maxime
eis q̄ peccati sp̄m̄ mutat. **Q**uartū est.
Indico nempe singulis nō obligatorie
sed exhortatorie sepius. vt teneāt facilem
quandā obseruatiōem pro omni tempore
vite sue. tam pro rememoratiōe et quadā
satisfactiōe peccatorū integre simul con-
fessorū q̄ pro cautela aliqua futurorum.
Utor vero p̄muniter hoc modo. vt dicāt
singulis dieb; bis pater noster et aue **M**a-
ria semel de mane et semel de sero. cū toti-
dem p̄strationib; ad terrā. si et vbi cōmo-
de fieri poterit. Raro autē muto in hoc
pro magnitudine et varietate criminū di-
uersitate h̄mōi obseruatiōem. quoniā vix
istud fieret et in alijs penitentijs secreto-
ribus p̄t̄ scrupulosius varietas talis tra-
di. **Q**si in hoc innocētes cū nocētib; cre-
quem / nō conquerātur in nocētes. q̄ nō
min^o obligati sunt qui ne similes cēt no-
centib; ipse prohibuit manutenuitq;
Hanc vero quadruplicē institutiōem pro
puulis metro ludēs cōprehēdi. vt eas al-
tiori mēte reponāt. **N**ō opere aut verbis.
alios corrueris vnq; **S**it satis ipsa tibi
p̄ditio propria **S**i q̄s p̄dideris monitis
actis vt nefandis. **D**iscrete ad rectū mor-
reuocare stude. **N**on pudor obsistat / tua
quin cōfessio plene. **C**rimina scita notet.

vel nocet illa tibi **T**u de cōfessis grat^o. tu
ne recidines **S**igno aliquo facili / iugiter
esto memor **A**d extremū vsq; quo puu-
li diligitis infantia. **U**t quid diligitis va-
nitatem et queritis mendaciū. **V**enite fi-
denter. nulle viarum insidie. nullus later
anguis in herba **C**ōmunicabim^o mutuo
bona sp̄ualia / quia tp̄alia vestra nulla re-
quiro **E**go vobis doctrinā. vos mibi ora-
tionē impendetis. immo orabim^o pinui-
cem vt saluemur. **S**ic angelos nostros vi-
cissim letificabimus / in quorū solennita-
te hec scribo. **S**ic forte. nec iā forte. s; cer-
ta spe misericordiā inueniem^o apud p̄z
nostri. dum obediem^o voci sue in accessu
nostro ad eū. ego puocando / vos exequē-
do. **N**ec deerūt p̄ / gratie et deuotiōis am-
plexus / in p̄nti miseria cōsolatoriū / post-
modū glorie cōsummare p̄petua vnitas
subsequet^o **A**d quā nos omnes / qui sp̄ritu
paruuli esse debemus / inuocat ipse **J**esus
sp̄rituali collocutiōe et afflatu iugiter in-
spirās et dicēs. **S**inite puulos veire ad me.

Incipit opusculū **S**

eiusdem. de p̄tractibus ad instantiā prio-
ris et p̄uētus dom^o carthusie in sabaudia
Anno dñi. **M**.ccccxx. **M**ese Januarij.

Incipit probemū

Qui volunt diuites fieri inci-
dūt in laqueū et tentatiōem
diaboli / et desideria multa et
inutilia et nociua. q̄ mergūt
hoīes in interitū et p̄ditōem

Radix enim omnium malorū est cupiditas
quā quidā appetentes / errauerunt a fide.
et inseruerūt se multis doloribus. **T**u ve-
ro o homo dei hec fuge. **H**ec est aposto-
lica ammonitio cōfo: mis sententie chri-
sti. **N**on potestis deo seruire et mānone.

Sed ve filijs **A**dā post peccatum.
quos oportet trāsire per viā contractū
ciuilium. vbi meū et tuum perstrepunt et
altercantur. **U**bi dolos fraudes laqueos
deceptionis / sp̄rgit et abscondit inimic^o
dum iniqua rebus p̄cia suadet imponi
dum nō satis attendūt homines quod ait.
Suido carthusien^o. **R**ationalis creature /
vera perfectio est. vnamquāq; rem tanti
habere quanti habēda est. sicut pluris est
aia q̄s esca. fides et equitas q̄s pecunia. **Q**
Duo fit vt sp̄uales etiā dei homines / vt
evadūt pericula. licet nolint diuites fieri

De huius
libris
jellen
geben

hinc
conferre
omnes
nemem

De contractibus

licet dicant ex sententia/habentes alimēta
 z quibz regamur/his contēti sim? Incū/
 bit siquidē eis/vel p se vel p suos/ambu/
 lare viā que dura est z anfractuosa/cōtra/
 ctuum.plena laqueis.z funibz circūpleta
 peccatorz. Tales igit qd agent/qualit
 obediēt aplo iubēti Tu vero o hō dei hec
 fuge: Hūquid debuerāt prout alibi loq̄t
 extra mūdū exisse. nedū animo sed corpe
 qui nec fodere valent.z mendicare erube/
 scunt.z de altario viuere habēt. **A**uero
 prouidit idem ap̄ls dum p̄ioribz verbis
 cōtinuo subiūxit. Sectare autē iusticiā.
 Nec est enī que cōmutatōnem oēm equo
 precio mēsurat numerat z ponderat. **I**u/
 sticiā vero docet ipsa sapiētia.p quā se te/
 ste/legū cōditores iusta decernūt. Hinc il
 la sapientissima salomonis oratio. **D**ir/
 te sapiētiā de celis sanctis tuis. vt mecum
 sic z mecum laborer. **S**it z ipsa nobiscū
 volentibz inq̄rere q̄ sit via regia cōtractu
 um ciuiliū ad euitandas offendiculoz tē/
 diculas. **C**ōmouit hoc attētare peritio
 quorundā hominū dei casum offerēs p/
 plectū ap̄d eos quos exaudire caritas ius/
 sit z inclinauit sapiētia pollicens. q̄ eluci/
 dant me inq̄t/vitam eternā habebunt. **E**
 rūt autē p̄tiones due. Prima resoluet
 materiā cōtractuū ad terminos iuris dini/
 ni z naturalis. sub quintuplici quaterna/
 rio considerationū. Altera sub totidē p/
 positionibz/particularē casum q̄ peritus
 est attinget z absoluet.

Explicit probemū. Incipit tractat.

Sequitur prima pars principalis Incipit p̄m q̄ternari

Consideratio prima
 Cōtractuū boitatē aut ma/
 licia / doctrināl̄r inuestigare
 volentibus/necesse est in pri/
 mis cognoscere qd noīs. et
 qd rei. qd sc̄z sit cōtractus. et
 de cōtractuū sp̄ibz. **T**radit hoc aresto/
 riles esse primū z p̄riū in omni disciplina
 siue sciētia. qm̄ ignorātes terminos/de fa/
 cili palogant. **P**otest at̄ cōtractus. ita
 breuiter describi. **C**ōtractus est cōmutatio
 ciuilis legitima. **C**ōmutatio ponit p ge/
 nere. **C**iuilis addit ad d̄nam mutationū
 naturalū. q̄s cōsiderat p̄bia natural̄. con/
 tractus enī spectat ad ethicā siue moralē

phiam. **S**ubiūgit legitima. i. legi cōfor/
 mis/ad d̄nam cōtractuū illicitoz vel ille/
 gitimoz. **I**nuēta est aut cōmutatio ci/
 uilis post p̄c̄m. qm̄ status innocētie/ ba/
 buisset oīa cōia. **R**ursus cōmutatōnū
 ciuiliū. multiplices sunt sp̄es. **U**na est vē/
 ditio. altera est emptio h̄ntes se correlatiue
 adinuicē. venditio in agēte z emptio i re/
 cipiēte. **L**ocatio z cōductio. s̄llem h̄ntes
 correlatōem. **P**eruatō actiue z passiue.
 s̄l se h̄ntes correlatiue. **D**atio liberal̄ et
 receptio gratuita. **P**ōt itez extrēdi cōmu/
 tatio ciuilis. ad matrimonialē cōiunctio
 nē maris z femine. de q̄ nihil ad p̄ns. **C**
Lōstat igit q̄ cōtractus est sp̄es iusticie. ne/
 dū prout est general̄ virtus. sed sp̄ialis. z
 sp̄iali illi que dicit iusticia cōmutatiua.
Propterea si debeat plena resolutio fieri
 necesse est puenire ad diffinitōes iusticie.
 p̄ differētiās int̄ medias. **U**n qz cōmuta/
 tio ciuilis/nō h̄z fieri nisi p̄ translatōem
 d̄nū vel ymagē vtriusq̄. consequēs est vt
 sciat qd sit d̄nū. z qd d̄ns z quot sunt spe/
 cies d̄nū. **U**n d̄nū p̄as est p̄p̄nq̄ assumē/
 di res alias vel vt alias/in sui facultatē vel
 vsum licitū fm̄ iura vel leges/rationabil̄
 ter in futurās.

Consideratio II

Cōtractus ex q̄ est cōmutatio ci/
 uilis legitima. z legitimū d̄: qd ē
 cōforme legi. necesse ē cognosce
 re qd sit lex/ q̄les insup̄ q̄t sint
 ei sp̄es. fundat vt p̄cedēs. **L**egū nēpe alia
 est pure diuina. alia est pure natural̄. alia
 canonica. alia pure positua alia ciuil̄ pu
 re z ip̄a positua. **S**ūt z alie mixte ex aliq̄
 b̄ p̄dictis legibz. **I**gnorant̄ itaqz vel nō
 p̄siderat̄ h̄mōi diuisiōibz z diōibz/ nō p̄
 h̄i certa z p̄fecta resolutio. notificās diffi/
 nitōes. **Q**uid p̄terea dicat̄ meū. qd tu
 um. neqz p̄ p̄sc̄ns q̄s sc̄tus sit licit̄ vel il/
 licit̄. licit̄ vel illicit̄ in q̄s de se vel suo ge/
 nere. aut ex sol̄ accidētali bz circūstātiō. q̄
 nō cadūt sub arte. **S**z qm̄ alibi tradita ē
 sub compendio ista resolutio/illam ad p̄
 sens non reptimus.

Consideratio. III.

Cōtractuum diuisio/species z
 sufficientia/ sic haberi p̄nt. z q̄
 pedit agnoscere. **A**ut enim per
 d̄ctū trāssert̄ d̄nū. aut sol̄ vsus

In huius
libris
jellen
geben

hinc
conferre
omnes
nemem

Si primo modo hoc est dupl. qz vel fit mediante precio. z sic sunt due species correlatiue. emptio z venditio. Vel fit sine precio. z ita sunt due species correlatiue mutuatio actiua z passiuua. Unde mutuū dicitur quia de meo facio tuū. Pōt ad di tertia species. que proprie nō est cōtractus sed est liberalis datio seu donatio vlt elemosyna. Addit quarta species que dicitur campsiō seu cambiū. vbi fit translatio dominij de aliqua re ad aliā rem. remanētibus ambab⁹ in sua eētia. vtrūq; ad frumentū. vel vestis ad forularē. vel pecunie ad pecuniā/ q̄uis hec species reducat ad emptiōnem vel venditiōnem. Vel si solus transfert vsus/redit ad locatiōem vel p̄ductionē. cōmodatiōem vel accōmodatiōem

Si autē cōtractus sit talis virtute cuius trāstert vsus rei/retento dominio hoc cōtingit dupliciter. Quia vel hoc fit sine precio mediāte. z sic sunt due species correlatiue. cōmodatiō z accōmodatiō. Aut fit mediante precio/ z sic sunt due species correlatiue. locatiō z cōductiō. Potest ad di tertia species que dicitur censualis p̄sio vel emphiteosis. vel datio ad firmā Adde ref quarta species q̄ est impignoratō. nisi q̄ ibi nō est est p̄prie trāstatio. sed tantum modo depositio p̄ securitate mutuū vel cōmodatiū vel creditū

Deniq; notari p̄t: q̄ in aliq̄ reb⁹ non est dominij separatu z ab vsu vt in pecunia numerata cui dominiū est vsus. alioquin frustra esset. Et in sup eōuerso in cibo. cui vsus est ipsa rei cōsumptio. Et ita proprie nō separatur hic vsus a dominio. Unde consurgit non p̄ua turbatō apud aliquos nihil habere se dicentes in proprio vel in communi.

Consideratio III

Contractuū diffinitōes in speciali tales p̄t elici ex p̄missis

Venditio est cōtract⁹ p̄ quē fit trāstatio dominij alicui⁹ rei. de vno ad alterū/ precio legitimo mediāte Ita q̄ ibi est mēx z precii. z emēs z vēdens Nec refert si sint plures ementes vel vendētes vt in cōitate. Et dicit mēx ali quādo pecunia. aliq̄ ius ipam recipien di. aliq̄ est propriū corpus/serui alicui⁹

Mutuatio est cōtractus p̄ quē fit trāstatio dñij ad alterz / nullo p̄cio mediāte. nō quidē ad sp̄ vel p̄ sp̄. qz iā eēt liberalis

donatio

Campsiō est cōtract⁹ p̄ quē fit trāstatio dñij vni⁹ rei ad alterā. sic q̄ vna ē precii alteri⁹/ nec differt mēx a p̄cio. Et inde surgit dñia ab emptōe z vēditōe cōter dictis. vbi p̄ciū z mēx distinguūt.

Donū est trāstatio rei ab vno in alterz liberalis z irredibil. non ei pactio est vel i tentio/ q̄ fiat redditio. qz iā non eēt donū pure gratuitū

Rursus cōmodatiō ē cōtract⁹ p̄ quē fit trāstatio vsus rei de vno ad alterz/ nullo p̄cio mediāte/ retēto dñio

Locatiō ē cōtract⁹ p̄ quē fit trāstatio vsus rei de vno ad alterz/ aliq̄ p̄cio mediāte/ retēto dñio

Censualis p̄sio videt mixta ex vēditōe z emptiōe. locatiōe z p̄ductiōe qm̄ fit ibi qdā trāstatio dñij rei z vsus sui. ad tps solū. vel cū certis modificatiō nib⁹ appositis

Possent ex his elici descri ptiones illicitoz cōtractuū. possz etiā fieri p̄bū de p̄missis p̄ metap̄horā z trāstatio/ nē ad sp̄alia. vt dicim⁹ regnū celoꝝ emi. z q̄ de recipit ad vsurā/ sed omittim⁹

Postremo qm̄ susceptiō p̄ntis opusculi. p̄cipalr est non de q̄libet contractu plene loq̄. sed ad inuestigādū q̄s contractus vere dicat vsurarius. vt radicatus et apte possit cognosci/ curabim⁹ causas aliq̄s re mouere/ p̄pter q̄s possit videri aliquib⁹ q̄ contractus aliq̄s eēt vsurari⁹ vel illegiti m⁹ siue non licit⁹. loquētes p̄cipue de legitimo vel illegitimo fm̄ legē pure diuinā vel pure naturalē. p̄supposito lapsu generis hūani seu pcti. Et p̄io de vēditōe z emptiōe fiat sermo z hoc in sc̄do q̄terna rio nostraz consideratiōnū

Incipit secundus

Consideratio quinta.

Enditionis z emptiōis cōtractus/ non ideo p̄cise dicit illegitimus. quia sit vtilior vni p̄ri q̄s alteri vt vendenti q̄s ementi vel econtra. Possit aliquis opinari cōtractuū. quia cōtract⁹ species est iusticie commutatiue. q̄ respicit equalitatē rei que vēditur. ad rem q̄ emit. vt seruet eqlias iustitiam p̄cū. p̄opter quā equalitatē. facili⁹ obseruandā. inuenta est moneta vel numisma vel pecunia. sicut pulcre deduxit philo sophus z facile est aduertere considerati diltātiās locoꝝ. z varietatē. nūc abundātie. nūc indigētie in reb⁹ commutādis

Ab illo minus apparet veritas nostre consideracionis in practica vulgata et approbata. per omnes fere nationes. dum venditur et emitur redditus perpetui ut decem denarii reddituales perpetui / pro centum vel ducentis in pecunia numerata. Constat in hoc casu quotidiano / quod infra .xx. annos emens poterit recipere totam pecuniam traditam. remanente sibi sua possessio ex integro. immo facta fortassis melioratione. Sunt alij casus ostendentes veritatem huius consideracionis. sed hic vnicus ad presens sufficiat. Unde textus **Leui. xxv.** sic habet qui vendiderit domum suam intra muros urbis / habebit licentiam redimendi donec non annus impleatur. si non redemerit anni circulus fuerit euolutus / emptor possidebit eam. et postea eius in perpetuum et redimi non poterit etiam in iubilaeo. Potest haec tria primo quod venditio perpetua / licita est. Secundo quod venditione non inficit conditio redimendi. Tertio quod si emptor / post .x. vel .xx. annos velit vendere illud quod emit suo venditori qualicumque precio. non tenetur fructus medij temporis deducere in precij recompensationem.

Consideratio. VI

Enditionis et emptiois contractus non ideo precise dicitur illegitimus / quod res vendita potest ad certum tempus redimi seu retrahi lege super hoc constituta. Dicentes oppositum / condemnaret supremum legislatorum deum in legibus suis iudicialibus / datus per moysen populo iudeorum sicut est textus apertus **Leui. xxv.** moyses allegatus. ubi patet quod vendens hereditatem / poterat redimere immo et sine redemptione reuertebat hereditas in anno iubilaeo. Cuncta inquit regio possessionis vestre / sub redemptionis condicione vendet. Decem autem leq. inducitur hic / non quod obliget per nunc populum christianum / nisi pro quanto nouiter institue retur per legislatorum legitimum / in ista patria vel in illa. sicut factum est de multis legibus iudicialibus legis antiquae. quemadmodum praeterea leges civiles non artant in foro ecclesiastico. nisi pro quanto per legislatorum ecclesiasticum firmate sunt. Sufficit autem ad propositum monstrasse per licitam legem veterem veritatem nostre consideracionis. quod scilicet de lege pure diuina et naturali / praeter quas

agere nusquam fas est. non habet quod de ratione venditionis licite sit quod non valeat redimere res vendita. sic quod non interponat conditio redimendi lege publica vel puata voluntate

Consideratio. VII

Enditionis et emptiois contractus / non ideo precise dicitur illegitimus / quia pactum potestatis redimendi rem venditam ad tempus certum vel incertum / vendens et emens interposuerunt. Sequitur ex precedenti. quia si in ista lege publica / potest huiusmodi contractus fieri non repugnat legi diuinae vel naturali quoniam ita fieri possit lege vel conuentione puata quicquid sit alicubi de prohibitione positina

Consideratio. VIII

Enditionis et emptiois contractus / non ideo precise dicitur illegitimus iure diuino ac naturali / dum propter libertatem redemptionis vendite rei. res ipsa minori precio venditur vel emitur. Deducitur primo per institutionem legislatorum publicam si fiat ex hoc mensuratio precij secundum amplitudinem domini super rem emptam. Constat enim quod in casu consideracionis / cedit res emptori / ipsi emptori in minus amplum dominium / quam si non posset redimi. et contra venditor non ita plene denuat se totam a dominio suae rei quam vendit. Si igitur potest precij augeri dum ius vel dominium est pinguius latius et verius / dominio diminuto potest precij diminui. Pro quo facit textus **Leui. xxv.** qui sic habet. Quanto minus tempus numeraueris / tanto minus emptori constabit. Confirmatur ex consideracione contractus qui est locutio vel conductio ubi fit translatio solius vsus retento dominio. Quis enim nesciat tempari vel augeri precium / iuxta tempus et vsus comoditatem maiorē vel minorē. Elicitur ex praemissis haec veritas / quod non est de intrinseca ratione venditionis aut emptiois / quod fiat sine lucro alterius partium / et sine spe vel pacto redemptionis seu retractionis peruentur aut eius causam habentes.

Sequitur nunc vi

dere quid de iure positivo sit vel esse potest de ratione contractuum. Et hoc in tertio quod ternario consideratione.

Incipit terti' qua-

Aternarius. Considerati o nona
Arbitrio legislatoris/ subiacet
contractuum modificatio/ limitatio
vel amplificatio. Deducitur
ex hoc. Quod ad legislatoris spectat legum
institutio. Formalis autem ratio contractuum
consistit in conformitate ad leges sicut
patet ex ditione contractus qui est comutatio
civilis legitima id est conformiter ad leges
facta. Unde contractus matrimonialis de
quo minus videtur/ cum sit de iure naturali.
subiicitur tamen arbitrio legislatoris. sed pa-
pe vel ecclesie alioquin non posset fundari ille
gitimatio quorundam personarum ad matrimo-
niale contractum. Immo et arbitrium tale le-
gislatoris/ extenditur etiam ad foras conscientie
et penitentie. ut non quilibet peccator possit
se cuiuslibet sacerdoti subicere/ ad consecu-
tionem sacramentalis absolutiois

Consideratio X

Arbitrio legislatoris fas est. quod
expedit et decet/ contractus aliquid
nunc validare nunc invalidare. p-
tempore. locorum. personarum et aliarum
circumstantiarum/ variata qualitate. De-
ducitur primo per exemplum legislatoris supre-
mi dei. qui licet multa iudicialia statuerit
in antiqua lege pro regimine populi iudaici/
nihilominus sic tempavit illa iudicia
tempore legis euangelice/ quod illa commisit illis
quibus ait. Qui vos audit me audit. Et per
apostolum suum. Omnis anima principibus
subdita sit. Et ad hoc est sententia con-
cordans omnium doctorum. imo totius ecclesie.
Unde qui diceret hoc argumentum esse vali-
dum. Lex antiqua iudicialis sic vel sic dice-
bat precipiendo vel prohibendo/ ergo taliter
nunc agere christiani tenentur fallere. quoniam hec
consequencia/ nuda falsa est. sed hereticalis
Et quo sequitur hec veritas quod dum redi-
mus hereditas vendita/ non est necessarium
deducere fructus medios preceptos. nisi si
alia lege quam antiqua fuerit institutum

Consideratio XI

Arbitrio legislatoris humani/
non est possibile quodlibet con-
tractus ita suis legibus moderari
quod subsequenter posset multipliciter abu-
sus. Sunt ad hoc auctoritates iurum plures

et experientia quotidiano cognoscimus. Non
tamen frustra conat legislator ad modera-
tionem contractuum dum facit quod in se est/ ad pre-
clusionem abusu. concedo leges in iura
liter positas. que quales esse debeant. Iudicium
ponit. Nihilominus observandum est illud co-
mitem. Ne quod nimis. Et illud sapientis. noli
esse iustus nimis. Videmus enim in pluribus
quod multiplicatio institutionum et penarum/
sic inuoluntate populos/ quod fit eis iugum intole-
rabile et inuolutio laqueorum. Exemplum da-
tum est alibi in materia symonie. et hic potest ac-
cipi in materia usurarum/ quibus dum quod ad
itus precludi/ condennantur multi contractus/ qui
sine lege dei non sunt usurarii nec illiciti. et
essent utiles tam reipublice quam personis. Ex-
emplum est preterea de casibus in foro penitentie
et similibus alijs de quibus alibi.

Consideratio XII

Arbitrio legislatoris puenit ne-
dum leges in contractibus pone-
re. sed positas interpretari. non tam-
en doctrinaliter ut iurisprudenti potest
sed autoritative et iudicialiter. Est itaque le-
gislator tanquam lex viva director et epylzeus
es. dum et ubi puenit circa leges difficul-
tas ex circumstantiarum varietate que sunt inu-
merabiles. nec cadere potest sub arte vel lege
quia per accidens sunt. Hinc est illud vulgari
auctoritate. Ipse etiam leges cupiunt ut iure re-
gantur. Elicitur ex his altera veritas quod ubi
sup bonitate vel malicia quorundam contra-
ctuum/ difficultas talis exoritur qualis non potest
doctrinaliter determinari/ recurrendum est ad
arbitrium vel interpretacionem legislatoris. pfer-
tim supremi et ecclesiastici qui censetur hinc iura
nuda humana sed diuina in scrinio pectoris
et ubi papa deficeret/ concilium generale hinc
supremum iudicium iuxta veritatem in generali
concilio Constantiensi determinatum et in hac le-
ge diuina immobiliter fundatum. Si peccauerit
in te frater tuus/ et sequitur dic ecclesie. Sub-
iugamur in speciali de usurario contractu sub
quarto considerationum quaternario.

Incipit quartus

quaternarius. Consideratio. xiiij.
Suram contractus/ repugnat le-
gi diuine et naturali. sic quod ex suo
genere malus est. nec potest bene fieri
Exemplum de mendacio ponitur
aliquo. Et ad hoc est sententia concordans doctorum.

Unde r p h s naturale iudiciū sequēs po-
suit cōtra naturā esse vt numus numum
pariat. In psalmis quoq; r pphetis satis
innuit. Si quis ad beatitudinē velit in-
troire / q; pecuniā suā non det ad vsuram.
Eps deniq; dixit. date mutuū nihil inde
sperātes. Et ad hoc sunt cōgruētie plu-
res date p doctores ppter incōueniētia q;
reipublice prouenirēt ex vsuris si licite di-
cerent. Qñ r hō nascit ad laborē. sicut ha-
betur in Job. Est ergo cōtra naturā hoīs
vt sine labore velit viuere. qd fit in vsur.
Nam r adā in statu innocētie posit' erat
in paradiso vt oparet et custodiret illum.
Et post peccatū dictum est illi. In sudore
vultus tui visceris pane tuo. Quinetiā re-
cipiētes ad vsurā dum pecuniā promptā
inueniūt / facili' psumūt exponūt r ocio
vacant et tandē graui paupie per os alie-
nū consumūt. Verūtamē iste r cōsiles
rōes deducētes ad incōueniētia nō vidēt
satis cōuincere volentem pteruire. Quia
poneret ex aduerso multos casus / in qb'
magna vtilitas et qsi necessaria sequerēt
tam in dāte q; in recipiēte. sicut allegant
aliqui de mēdacio officioso. Et alij de sim-
plici fornicatōe. Dicerent in sup verbum
epi non esset pceptū. sed consiliū. Silr
ad illa que subiūgit pmittit dū predictū
verbū dixit. Date mutuū. Nihilomin'
veritas ista tenēda est tanq; ex fide r eccle-
siastica determinatōe sicut r de mēdacio.
qd nō possit bene fieri. q; p doctrinā op-
positā qualis fuit apud grecos multos /
si admitteret officiosum mendaciū / tota
scripture sacre (sicut dicit Augu.) vacilla-
ret autoritas. immo depiret fidelitas r fi-
delis cōuictus apd hoīes. Non ei oportet
propter vtilitates que p accūs pnt accide-
re / ea dicere bona que p se et de suo genere
mala sunt. r que confesti noiata (sicut are-
storiles loquit) sunt inuoluta malicia. si-
cut furtū / qd est cōtretractio rei aliene / bñ
fieri est impossibile. q; uis furtū possit fie-
ri nō furtū. accedente cōsensu dñi. Silr
diceret q; vsurari' cōtract' inualid' est p le-
gē supiorē diuinā. r ita illegitim' est vt sit
furto similis. dū pecuniā vltra fortē rece-
pta cōtretract' inuito dño saltem picipali
scz deo quecūq; sit voluntas recipientis ad
vsurā. que verisilr est inuolutaria p se. sed
volūtaria p accūs. sicut ē in pūciēte mer-
ces / imminēte naufragio. r sicut pensus

in matrimonij p metū cadentē inconstā-
tem viri. qui cōsentit ne mētia vel moria
tur. Est eni cōsensus iste inualid' ad ma-
rimoniale contractū. Similr diceret de
vsurario cōtractu. Quāuis nō sit euiden-
ter ostensum quin maneat difficultates
satis multe.

Cōsideratio XIII

V Surarius cōtractus / sicut in
antiq lege tolerat' est ita possit
in noua pmiti / sub certis mo-
dificatōib; . Non qdē vt esset
licitus sed ne deteri' eueniret. Exēplū de
libello repudiij in antiq lege pmissio. q nū-
q; fuit licit'. Sic pmittebant dare ad vsu-
ras. primis suis sed alienis. q; uis sup hoc
sit vana doctoz locutio. proptervrbum
Ambrosij. Vñ textus deutero. scilicet. sic ba-
bet. Non fenerabis fratri tuo ad vsuram.
nec fruges nec quālibet aliā rem. sed alie-
nis. Exēplū pterea de meretricib; . q tole-
rant' nō approbādo qd faciūt. sed nō pu-
niendo. Duo circa possit inqri si tole-
rantia talis sufficiat vt vsurari' faciat lu-
crū supra fortē esse suū. sic q; nō teneatur
ad restitutōem / licet peccet / sicut meretric
nō tenet ad restitutōez pecunie lu crate p
traditōem fedius sui corpis / inuito do-
mino scz deo. Rūso forte danda esset. fm
duplex for. scilicet consciētie intrinsecū. r ex-
trinsecum duplex. vnum ecclie aliud secu-
laris policie.

Cōsideratio. xv

V Surari' cōtractus / h; fieri p
cipali in mutuo pecunie. Dici-
tur enim vsura quasi vsus eris
Mutuū. vero dicit. q; de meo
facio tui. Et hoc pcpue cōtingit in pecu-
nia / in q; dominiū r vsus / rōnabilr distin-
gui nō pnt / qm vsus pecunie / est et' con-
sumptio. r ita dominiū trāsit cū vsu. Pro-
pterea manifestat iniquitas vsurarij. qua de
pecunia q; nō est sua sed alteri' facta p mu-
tuatōez / suscipit incrementū pecunie. quā
exigit / vltra fortē. vel aliō emolimentū ex
pacto. Vtrq; autē sine pacto cōmitteretur
vsura saltem in foro conscie. distinguēdū
esset p varietate casuū r intentionū. Con-
stat eni q; recipiēs mutuū / tenet p legem
amicicie r beniuolētie / suo mutuati quā-
dā amicabile beniuolētiā quā pnt itēdere.

et expectare ille qui mutuū dat. etiā per ex-
hibitionē exterioris boni vel officij. vt q̄
in casu simili recipiet ab illo mutuū. vel
aliud amicitie bonū. Nec mirū cū in sim-
plici et liberali dono sic inueniat. dum ra-
men principalis intentio sit donare. etiā
ybi spes redonatiōis vel redditiōis nulla
esset. Sic ad p̄positū de mutuo ybi nihil
sperandū est iuxta verbū xpi supple prin-
cipaliter vel ex pacto. quoniam pactū de re-
cipiendo est pecunia mensurabile. et ita
mutui contractus inficitur.

Cōsideratio. XVI

Contractus cōtractus/ noīatur
aliquādo talis apud doctores
vel populū vel legislatorē. qui
p̄riet et ex suo genere/ n̄ est vsu-
rarius. Occurrit exemplū simile de sy-
monia. de qua solet fieri distinctio q̄ qdā
symonia est phibita quia mala. et quedā
mala quia phibita q̄ distinctio sanum et
scientificū requirit intellectū. qz iuxta veri-
tatē/ nihil est malū. nisi quia phibitum.
Propterea papa nō potest facere de non
symonia symoniā. licet nō symoniā possit
punire vel phibere/ sub pena vere symo-
nie debita. Sic in proposito dū legistato-
res attenderūt cōtractus varios fieri/ ven-
dendo vel emēdo. locādo vel cōmodando
in detrimentū reipublice/ et in fraudē et fa-
uorem vsurarū proprie dictarū/ phibue-
rūt h̄mōi cōtractus illicitos et p̄niciosos
reipublice/ sub penis vsure debitis. p̄ci-
pue dū satis constat ex opibus de mala et
fraudulēta intentiōe cōtrahentiū. ybi si
constaret vel constitisset legislatori/ de bo-
na et simplici et pura intentiōe cōtrahenti-
um/ aut nō tulisset tales leges phibitori-
as/ aut a suis legibz istos tales excepisset
tanq̄ verus episcopus et director legis.

Sequitur videre

de potestate legislatoris in moderādis cō-
tractibus lege positua sub quinto cōsi-
derationū quaternario.

Incipit quintus

quaternari⁹ **Cōsideratio. xvij.**

Uta lege potest institui in aliq̄ pa-
tria/ vt nulla fiat venditio redditua
lis p̄petua/ quin possit redimi. vno
modo vel alio. ad temp⁹ vel ad sem-

per **A**pparet hec veritas ex dictis in se-
cra cōsideratiōe. p̄ textū legis antiq̄. que
tunc vtiq̄ fuit rationabil. et cui⁹ simil po-
test noniter institui. **S**iquis at dixerit
in antiq̄ lege cautū esse vt dū redēptio fie-
ret/ deducerent fructus recepti medio tē-
pore et ita debere statuere lex iusta/ que re-
dēptionē hereditatis vendite cōcederet
fatendum est q̄ hoc posset. attamē si nō
fiat. nihilomin⁹ poterit esse iusta. si p̄ qua-
litate patrie et reipublice/ cū circūstantijs
ceteris/ videatur expedire. vt videlicet suc-
curratur et vna pte indigentibz pecunia
prompta. et p̄uideat ex altera parte/ ne di-
strahant hereditates et instabiles fiant de
personis in personas. et de heredibus ad
nō heredes/ p̄sertim in feudis. **P**ropte-
rea repitur vt in pluribz nullā esse vendi-
tionē maxime hereditariā/ quin lege sta-
tutum sit vel consuetudine firmatū/ vt sal-
tem infra annū et diem/ venditor vel pro-
ximus suus/ possit retrahere p̄ simili sum-
ma. nō deductis etiā fructibz interim rece-
ptis. **Q**ua in re firmatū dictum p̄-
ter memoriter habendū/ q̄ nō est de intrin-
seca ratōne venditiōis vel emptiōis/ im-
potentiā vel nō facultas redimendi

Cōsideratiō XVIII

Ista lege potest in aliqua patria p̄-
hiberi/ ne fiat in contractu venditio-
nis et emptiōis/ pactū inter ptes/ de
facultate redimēdi. **P**osset alicui
prima facie videri repugnātia istius dicti
ad p̄cedēs. quia si lex iusta potest dari de
facultate redimēdi. quomodo nō erit fas
tribus pactū facere? **S**ed responsio faci-
lis est si cōsideretur intentio legislatoris
ad phibitiōē talium pactorū personali-
um. ne videlicet data libertate/ abutatur
in fraudem vsurariā. **I**nterest enī legisla-
toris. ne quilibet passim abutatur sua. **U**n-
de et apud paganos/ etiam philosophos.
stoicos nominatī etiā apud massiliē. q̄
sentiebāt (licet erronee) hominē seipsum
licite posse occidere/ propter infortuitum
vel euadendum vel cauendū. **L**ex erat. ne
hoc quisq̄ faceret sine iudicio publice au-
toritatis. **S**ic in p̄posito et similibz mltis
dici potest/ q̄ aliqua licent lege publica/
que nō licent autoritate propria.

Cōsideratio. XIX

De contractibus

Ista lege potest institui precium re-
yenaliū tam mobiliū q̄ immobilū
tam censualiū q̄ non censualiū. seu/
daliū ⁊ nō feudaliū. vltra quod pre-
cium. nō liceat venditori exigere. Imo nec
emptori dare. maxime priuata voluntate
Cum itaq; precium sit in cōtractibus tā
q̄ medium adequatiū. ⁊ difficile sit tale
mediū semp inuenire. propter affectōnes
varias ⁊ corruptas hominū. proorsus ex-
pediēs est. vt illō mediū capiat. prout sa-
piens iudicabit. sicut loq̄tur Aristoteles
de medio virtutis. Nullus autē debet cen-
seri sapiētior q̄ legislator. Propterea spe-
erat ad eū precipue/quantū possibile est/
iustū precium statuere. quale nō licet trans-
gredi/priuata volūtate/que debz coerce-
ri vel ligari prout reipublice deposcit vti-
litas. **E**t vtiā precia sic omnib; rebus
essent imposta. quē admodū videmus in
pane ⁊ vino/q̄ euitarēter altercatōes ne-
dum inutiles sed piure ⁊ impie. quas ex-
perimur fieri quotidie inter emētes ⁊ ven-
dentes. quod non fieret si vnico verbo et
absoluto statim diceret precium. vt vlna
talis panni/tantū valet. modū bladi. tā-
tum valet/hec cauda vini/est huius p̄ci-
bici caseus tanti ⁊ ita de similib; tunc da-
ret precium qui veller. qui nollet/abiret al-
tercatōe dimissa. Difficile est fatemur. sed
tam salubriter factibile ap̄d homines bo-
ne voluntatis. quibus ex hoc esset par. et
gloria deo.

Consideratio. xx

Ista lege potest institui aut p̄mitti tāq̄
licitū ⁊ expediens in certis casib; pro qua-
litate personarū/q̄ fiat venditio ⁊ emptō
legitima. cum expressiōe pacti de redimē-
do. ⁊ pro certo precio etiam minori q̄ res
emeretur vel venderetur sine tali pacto.
Ponamus exempli gratia et rei quā agi-
mus/duas aut tres generales circūstan-
tias que non fingūtur sed reperiuntur in
multis partibus. **C**ōstitutum est a legis-
latoze ⁊ consuetudine seruatiū in vna pa-
tria. q̄ nemo vendat censum annualem p̄
peruū/quin possit redimi totiens quo
tiens. **S**tatutum est preterea certū preci-
um. vt pro denario quindecim. **H**oc totum
licet. vt patet ex predictis. **S**ūt in illa pa-
tria sicut esse debent/ ecclesiastici plures/
nolentes medicare. sed de redditibus in

cōmuni vel proprio viuere. et hoc vtiq; li-
citur est iuxta determinatiōem christi et
apostoli. ⁊ obseruatiōnem totius ecclesie.
Dignus est enī oparius mercede sua. **D**e-
niq; detrahentes ecclesiastica dotatiōni. p̄-
pter hoc damnati sunt vt heretici. etiā no-
uissime in concilio Constanti. **E**t hec est
causa que martyre Thomā fecit. **A**dda-
mus consequēter sicut res habet. q̄ nō in-
ueniūt ecclesiastici p̄nomiati/ possibili-
tatem per se vel p̄ alios/ assignatiōes quo-
rūcunq; redditū/ nisi facta pactiōe de fa-
cultate redimendi. nihilominus plus cu-
perent inuenire si possent etiā cum maio-
ri precio. cum insup etiā simplici intentō-
ne. vacua ab omī questu. nedum vsurario
sed quomodolib; illicito vel illegitimo
Querit quid agendū sit apud ecclesi-
cos h̄mōi. **S**i nolint emere/ propt̄ scru-
pulum. vel ne videantur dare scandalum
in fauorem vsurariōrū. ipsi patientur fa-
mem nec subsistent. sed necessario disp̄gē-
tur. ⁊ ita nec missarū. nec aliorū obsequio-
rū diuinorū cultus/ remanebit. **I**stud au-
tem incōueniens/ nullus legislator eccle-
siasticus vel secularis/ pie diceret toleran-
dum/ saltem de ecclesiasticis ab antiquo
constitutis et approbatis. quorū funda-
tio seu dotatiō ⁊ si fuisset a principio suf-
ficiens. delapsa est in diminutiōem intole-
rabilem. nec sua sed temporū malicia. **S**i
vero concedat/ q̄ vtiq; posset contractus
emptōnis modo que dicitur esse licit⁹
immo legitim⁹ id est lege cōstitutus. tunc
habemus p̄positum. **R**esolūtes igitur
materiā ad paucos ⁊ claros terminos/ et
dimissis ex industria allegatiōib; vt veri-
tas nude ⁊ aperte se maifestet in pace cor-
dis ⁊ in lumine ratiōnis q̄ est lumē vul-
tus dei signatum sup nos. **C**oncludam⁹
ex p̄missis. q̄ fas est vnicuiq; vti re sua
prout sua est. patet ex terminis. quia est p̄-
dicatio diffinitiōis de diffinito. vel econ-
tra. **A**ut sic. fas est et licet vnicuiq; vti re
sua prout voluerit. in emendo. vendēdo.
locando. dando. mutuando ⁊c. et capitur
vti. contra abuti. **P**atet istud ex terminis
quia detur casus in quo quis non potest
vti re sua. iam respectu casus illius nō est
sua. **V**el sic. fas est vnicuiq; tanto iure vti
re sua/ quanto iure res est sua. **V**el sic. fas
est vnicuiq; vti re sua sicut voluerit. nisi
pateat prohibitio legitima. in quo casu

iam res non dicit esse sua. Hinc dictum est ab alijs q̄ nihil tam naturale. q̄s vt quilibet vtatur re sua. Et fundat in lege naturali de dilectione proximi. Et in his duobus mandatis quecuq̄ vultis vt faciant vobis homines. vtos facite illis. et quod oderis ab alio tibi fieri: alteri ne feceris Nullus enī velle debet q̄ impediatur ab vsu rei sue: nisi lex dei sit ad oppositum in hoc vel in alio casu immediate vel mediate. Dicitur immediate propter legem euangelicā: dicitur mediate propter leges positivas rationabiliter latas/ per gerentes vicem dei.

¶ Sequitur secunda

pars principalis que ponit casum actus in quodā monasterio exponēs circumstantias et singula que in emptione reddituum per acta dinoscuntur.

Post materiā de contractibus/ resolutā per diffinitiones et diuisiones et modos significandi metaphisicales et theologicos/ vsq̄ ad genus generalissimū quod est iusticia. et hoc sub viginti considerationibus. descendendū videtur ad particulare casum. Deinde circumstantie notabuntur. quo facili⁹ et verius possit factum vel vnde ius oritur sciri. Traditus est autē casus talis. Comunitas alie cuius terre/ licentiā habet a domino suo/ de certa impositione faciēda sup his. que venduntur infra suos fines. vt pro quolibet libra duos denarios. et q̄ super huiusmodi obuentionibus/ possit certum annū censum vendere. addita tamen facultate redimendi precium quoq̄ statutū est quindeci pro vno. Quoddam monasteriū emit ab hac comunitate/ ius recipiendi centū floren. annuatim. pro duobus milibus floren. in numerata pecunia datis. et adiecta facultate redimendi. Questio est si dictus contractus sit vsurarius vel alias illicitus.

¶ Hunc igitur circumstantias explicem⁹
Prima circumstantia est ex parte ementium. quorum vita rationabiliter presumere facit q̄ nō in fraude vsurarij vel illiciti quectus/ vellent inire tractū aliq̄e scienter vsurariū. etiā pro morte temporalis. Secunda quia parati fuerūt et sunt/ stare in iudicio peritorū. sicut et ab initio. et consequenter cōsulerunt plurimos. tam vīna

voce/ q̄s per scedulas et scripturas. quorum fuit consiliū/ q̄ licitus erat eis contractus suus. immo fortassis esse potuit q̄ ille vel similis erat eis debitus. ne desolaret monasteriū. cui succurrere debitu habet. nec aliter inueniūt. Tertia circumstantia est q̄ vltra precium solitū per dominū patrie constitutū legitime/ tradiderunt quartā partem. et quantum dedissent pro redditibus perpetuis. Et supponitur q̄ augmentum precij fuerit de consensu domini vel vere vel interpretatiue. Quarta q̄ venditio tam efficaciter fuit ex parte eorum tam in voluntate q̄ in opere translationis. q̄ nullā sibi retinuerint facultatem retrahendi precium datum. Quinta circumstantia est paupertas ementium immo desolatio si nō inuenirent venales redditus. quos malent esse perpetuos. sed non inueniūt obstante circumstantia patrie. in qua prohibitum est lege superioris domini/ ne fiat venditio reddituum perpetua. sed semp cum facultate redimendi. Sexta q̄ si vellent procedere vsurario titulo plano vel palliato/ repirent pro pecunia data in precium venditionis/ longe ampliorē censum annualem. vt si posuissent in cambio vsurario mille francos/ habuissent centū francos annuatim vel amplius. vbi non habent pro duobus milibus francis nisi centum francos. Et hinc patet/ neq̄ fraudem vsurariam committere. neq̄ scandalū vt ab alijs committatur/ dare quod bene notandum est. Deinde possent induci ex parte vendentium/ certe circumstantie seu causę. pro iustificatione legis condite que dicta est. ne scilicet distrahatur hereditates de heredibus ad non heredes. aut ne comunitates/ perpetuis redditibus onerate/ tandem depeant. Addita est preterea limitatio precij/ sicut potuit rationabiliter institui. Data est insuper licentiā comunitati vendenti de qua loquitur casus/ q̄ imponeret duos denarios pro libra ad cuiusmodi fortassis grauius inconueniens de diminutione monetarū. sicut exprimur esse grauiorē q̄ impositiones seu vectigalia. q̄ sunt nerui rei publice fm ciceronē. Amplius non est leuiter presumendum/ q̄ vel dominus patrie illius vel comunitates/ sint immemores salutis sue. q̄n bona intentione et bono fine/ fecerunt ea que fecerunt vel obseruant. ex quo de se non sunt

De contractibus

illicita. sed possunt bene et salubriter fieri quibus etiam possent abusus committi. sed super illis non est habendum iudicium temerarium per alios. specialiter per ecclesiasticos. Illud apostoli potius observandum est nihil inquiretes propter conscientiam. Et illud christi. Nolite iudicare. Et illud iuris. Quilibet presumendus est bonus. cum similibus multis

Elicitur ex predictis circumstantiis / propositiones que sequuntur. Et consequenter regule sequuntur per modum conclusionum rectificantes emptionem et distinguentes a mutuo. pro decisione materie.

Sequitur propositio

Prima propositio est. Redictus contractus / non est mutuum / nec per modum mutui. Patet ex quarta circumstantia principaliter. iunctis alijs.

Secunda propositio.

Predictus contractus / non habet speciem mutui vel favoris usurarii. Patet ex omnibus circumstantiis. presertim. iij. et. vi.

Tertia propositio.

Predictus contractus non est usurarius patet ex precedentibus. et ex usure descriptioe que secundum doctores non nisi in mutuo invenitur. Unde si fiat alij contractus illicitis modis etiam peioribus quam sit usura. non tamen usurarii dicendi sunt.

Quarta propositio.

Predictus contractus / non est illegitimus lege divina vel naturali. Et ita si debeat illegitimus dici / oportet legem ostendere positivam / irritantem huiusmodi contractum. que nondum palam offensa est. Quod si quis dixerit contractum esse prohibendum lege divina vel naturali / ostendat illud sibi enim incumbit probatio. sed attendat ubi reperiat. Deinde sequuntur propositioes in casibus alijs particularibus. unde sumi possunt rationes vel similitudines / ad iustificandum nostrum casum. Et sit hec propositio quinta in ordine.

Quinta propositio

Si quis bona intentione velit vendere / vel emere rem aliquam primo simpliciter de

inde dare gratiam quod res vendita vel emptio possit retrahi / ad tempus vel ad semper. hoc poterit fieri nondum licite sed merito. Patet ex terminis. Quod si quis dixerit / magnum tempus lapsum requiri ut hec fiant. pro venditio. deinde facultas redimendi. an aduertat quanta sit celeritas voluntatis humane. presertim in hominibus spiritualibus et abstractis ita ut coniuncta realiter / possit intentionali dividere et preciosum a vili separare. sicut in odio et amore peccatum / peccatum separatur a peccato. peccans amatur. oditur peccatum. quanto magis fieri poterit in his quorum quodlibet per se licitum esse potest: sicut in proposito et maxime quo ad forum conscientie et ad deum.

Secunda propositio.

Si quis preter pecuniam alicui per mutuum usque ad certum terminum cum adiectione pene quod nisi solvat in illo termino / obligabit solvere pecuniam ultra sortem. hoc in casu poterit bona intentione et caritative fieri et pena recipi. Patet in censibus pluribus tali pacto solvendis. Est autem bona intentio si mutuans mallet habere pecuniam suam in termino quam alter incurrat penam in differendo. quia forte tunc indiget pecunia sua et remanere vult indolis

Septima propositio.

Si quis necessitate compellatur recipere ad usuram aliquam pecuniam. ne forte damnificetur in quadruplo vel in rebus siue in vitalis pro sine peccato recipere ad usuram. Doctores in hoc conveniunt. saluantes quod mutuum recipiens / non communicabit cum usurario in peccato suo. Et ita erit hic contractus usurarius. et usure peccatum in uno tantum contrahente. Notetur declaratio per simile ad divinam providentiam. que bene vult malis alienis. Si autem ex hac radice et prioribus possit iustificari casus noster ex preeminentium. quicquid fuerit de vendentibus poterit intelligens iudicare.

Propositio .VIII

Si quis vendat bladum vel vinum vel aliquid huiusmodi ad credentiam pro maiori pretio quam esset venditurus in prompta pecunia / et hoc faciat ex sincera et pia intentione succurrendi proximo: non vendendum. quin mallet minorem promptam per

cuniam. nō videtur contractus illicitus esse vel usurarius in foro conscientie. Patet ex lege caritatis et ex iure dominij. Nisi forte diceret quod supior lex inuoluit omnes contractus tales propter speciem mali vel sequelā. sicut non est in potestate cuiuslibet transferre pecuniam suam in alterum propter rem rutilorum propter hōmō inuoluitatōes et ita diceret de multis contractibus. Quia (sicut dictum est) decisio finalis. vnde aliquid dicitur meū vel tuū/ dependet ex legibus/ nedum diuinis sed posituiis. Propterea cōsiliū habendū est nedum a theologis sed a canonicis qui si discordare videantur/ lex euangelica seu theologica tanquam architectoria/ iudex erit vel epitelis seu gnomica vel interpretatiua. Rursus addantur propositōes duodecim. faciētes ad elucidationē tam casus propositi. quam aliorum in materia contractuum. Si prius hanc regulam ex predictis elicerimus. Contractus qui de suo genere et ex circumstantijs debet esse gratuitus sicut est mutuum nō inficitur si recipiatur aliquid vel ultra sortem/ altero quatuor modorū. videlicet si fiat. aut pro saluatione sui interesse aut pro negligentie punitione/ aut gratia benivolentie/ aut pro sola proprie veratōnis redemptione.

Propositio .IX

Censualis contractus de se et de suo genere licitus est in multis casibus. Patet in fundatiōibz ecclesiariū. Patet in cōcessiōe quā quis facit de re sua. Patet cum aliqua ecclesia eximit a iurisdictione episcopi. Patet ex vsu quotidiano. Patet denique per confessionē aduersariorū. qui leges suas et iura ad hoc multipliciter introducunt. Sed omittit allegatio. quia nesciētibz leges et canones/ vana esset. scientibus aut supflua vel arrogans videret. maxime cum non sit presens intentio aliena dicta capē contentiosa argumētatione. nec posituiis iuribus principaliter inniti/ sed diuinis.

Decima propositio.

Censualis contractus si fiat ad vitam nō ex eo redditur de se et ex suo genere vitiosus. Presupponit autem quod et intentio sit recta. sicut esse potest/ cōformiter ad legem diuinā. et p̄cium cōueniens. iuxta pa-

trie mores et leges. Attento quod ibi est probabilis incertitudo lucri vel damni. quā iuriste multum notant. Concurrunt etiā conditiones venditiōis et emptiōis. quoniam pecunia est precium quod vendēs recipit. Jus autem recipiendi annuatim certum redditum in pecunia vel alia re. pecunia mensurabili/ est ibi merx. Secus forte esset si censualis redditus annualis futurorum annorū/ simul et statim solueretur. vbi fraus esse potest. Concurrit hec eadem ratio pro iustificatiōe reddituum perpetuorum. quia non simul eueniunt. Res autem minus valet dum expectatur in longum/ quam dum presens obtinet. Dicunt igitur concedētes hanc partem/ mirum videri si possunt licite emi redditus in perpetuum et nequaquam ad tempus vel ad vitam. cum ibi possit esse verus venditiōis et emptiōis contractus iuxta cōsiderationes prime partis.

Propositio .XI.

Censualis contractus propter spem lucri maiorem vel probabiliorem in vno cōtrahentium quam in altero/ non ideo redditur vitiosus. Fertur hoc esse legis/ autoritas/ allegata etiam per canonicas/ quod res tantum valet quantum vendi potest. et quod licet in contractu se decipere. sed theologici quibus ad certam regulam loqui fas est/ nomen deceptionis pro licito non libenter assumerent. conueniunt tamen in hoc quod non omnis excessus lucri vel damni/ reddit lucrantem et lucrari sperantem reum peccati presertim mortalis. alioquin non salua esset omnis caro. Attento quod equitas iusticie cōmutatiue de re ad rem/ sicut de pecunia ad pecuniam in cambio/ vel de precio ad precium/ non est punctualis vel indiuisibilis. sed multam habet latitudinem. infra quam potest magis vel minus dari de precio/ sine iusticie lesione immo et sepe sine restitutionis obligatione. Quāuis de restitutione varius apud doctores sit sermo. dicentibus aliquibus/ quod nisi sit defraudatio ultra medium iusticie precij. defraudans non tenetur ad restitutionem. Et in hoc satis concordant omnes dicentes verum esse in foro exteriore propter irritationem legislatoris. sed de foro conscientie/ nulli dubium quin defraudans tenetur confiteri. **Utrum**

De contractibus

autem obligetur restituere non est ita clare nec concordatum apud omnes presertim theologos. Non enim videtur necessarium quod ubi concurrunt mutue voluntates vendentis et ementis ut res suas commutent in alterutrum. quod furtum committatur vel rapina iuxta illud. Scienti et consentienti non fit iniuria neque dolus. Precipue dum sciens et volens est sui iuris in sua re. quod dicitur propter pupillos et similes. Et dum consensus non est lege irritatus. sicut in deceptione ultra medium iusti precij. Si preterea consensus sit absolutus. non solum conditionalis. aut secundum quid. sicut Aristoteles loquitur de projiciente merces in mare. et de consensu metu mortis extorto. aut per errorem fraudulentum inducto. quoniam ignorantia causat involuntarium vel in toto vel in parte.

Propositio XII.

Censualis contractus non videtur ex eo reddi de suo genere viciosus. quia redditus de novo. vel propter hoc quod constituitur in rebus vel personis alijs a persona contrahente. puta quia dicit emptor. tu constitues tales redditus in tali possessione vel seruo. Stante enim simili intentione. nihil videtur referre an census sit iam constitutus vel de novo licite constituitur. Ut si noviter redditus aliquis perpetuo emisset. non refert si statim constituitur census annuus decem floren. plusque si modo status post decem annos alteri contrahenti venderetur. Exemplum aliud. si communitas aliqua auctoritate sui principis mota rationabilibus causis constituit certam impositionem super rebus vendendis infra terminos suos. quid refert si statim eodem contractu constituent centum floren. annualis redditus super huiusmodi impositionibus vel si faciunt hoc lapsu decennio. Et quoniam in hac materia et similibus secundum dictum Augustinum. Tene certum et dimitte incertum. conscientias multorum presertim simplicium et timoratorum. scrupulis varijs inquietat molestat et in perplexitate quandam trahit additur sequens propositio.

Propositio XIII.

Argumentum sumptum ex consilio vel dubio unius doctoris. quod in illo dubio contrahere sit peccatum mortale non est efficax.

sed temerarium et negandum. Oportet enim incertitudinem esse non tantummodo scrupulosam leviorem formidolosam. sed valde probabilem. priusque agere ea stante peccatum mortale iudicetur. Sic enim dictum sapientis intelligitur. Qui amat periculum peribit in illo. Itaque non quodlibet dubium facti sufficit ad causandum peccatum mortale si quid agatur illo dubio stante. ergo nec quodlibet dubium iuris. Assumptum patet in casu cuiusdam decretalis. Si mulier uxorata incipiat per novam informationem dubitare an attingat viro in gradu prohibito. quo dubio stante querat vir debitum. quid agat uxor. Si neget. est in casu transgressionis iniuste si non attingat viro suo. si cedat est in peccato mortali luxurie. Ponatur alius casus qui est creberrimus quod dubium sit apud doctores aliquos ex una parte quod hoc debeat agi. dicentibus alijs in pari numero quod oppositum fieri debet. sicut in facto scismatis contendenti de papatu. sepe fuit. Rursus in materia fidei cum doctores dissentiant licitum est ante determinationem ecclesie sepe tenere unam partem vel alteram. Rursus induci potest materia inobediens. ut si ticius iuret se accepturum bertam in uxorem. si primum verbum quod dixerit fuerit verum. et nullo modo accipiet si fuerit falsum. Tunc dicat hanc solam propositionem. tu non accipies me in uxorem. Querit quid agat ticius. si accipiat. piurus est. quia berta dicitur verum. Sed hec et similia dimittimus exercitio logicorum. dicentes quod probabilis certitudo sufficit in moralibus. ut non exponat se quis periculo. ut dicunt doctores de celebrante missam. et similibus. ubi requiritur status gratie. quod sufficit ad hoc probabilis coniectura. Quia certitudo alia sine revelatione non habet. prout in moralibus dicit Aristoteles sumendam esse certitudinem grosse et figurative. que certitudo non remouet in una parte omnem probabilitatem. vel opinionem alterius partis. licet magis declinet ad istam vel ad aliam. quod sufficit. Immo scrupulosus et formidulosus conscientijs sepe consilium est in oppositum agere presertim ex imperio et consilio doctorum.

Propterea consilium est quod in materia morali non ita leuiter asseratur aliquid.

esse mortale peccatū. dum aliquis doctor dat consiliū super aliquo actu. q̄ non fiat maxime dum plures alij posse fieri bñ dicunt. aut q̄ cadit sub dubio prout in casu nostro notatum est. Ubi patet qualem laborintum conscientiarū timoratarū incurrimus si quelibet opinio vel consiliū doctorum/sufficit ad incertitudinē faciendam/cum frequenter opiniones nedum varie sed aduerse sint inter doctores. nūc propter passionēs animorū. nūc propter varios aspectus circumstantiarū. modo illarum solum. modo aliarum. modo omnium. vnde ortam est illō comicum. Quot capita tot sententię. Deniq̄ consiliū est q̄ nō ostendatur tales scripture varie/cōscientijs simpliciter. quoniam inde nihil proficiunt nisi ad maiore in quietudinē conscientie. Sufficiat eis consiliū suorū superiorum. nec in talibus legendis aut discutiendis occupent se. Postremo iuxta predicta sumēdus est intellectus Augustini dum ait Tene certum. dimitte incertum. Superiores vero studeant providere pacifice securitati subditorum. nedum per consiliū iurisperitorū scriptis aut verbis. sed efficacius p̄ auctoritatem summi pontificis. vt vel tollat vel moderet vel interpretetur dubias tot perplexitates/expositiuis constitutionibus ortas aut saltem det facultatē absoluedi transgressores/superioribus monasteriorū et ecclesiarum. vt quando dederit domin⁹ spiritum cōpunctōis/inueniat promptū remediū. et non in desperatōis precipitiū ruant/pro difficultate papam vel suā curiam adeundi.

Propositio XIII

Argumentū sumptum ex illa regula q̄ vbi est eadē ratio/debet esse eadē iuris decisio. nō concludit in cōstitutionibus posituiuis. nisi facta sit vtrobiq̄ similis cōstitutio. Pro cuius intellectu est rememorandū/q̄ in agilibus aliqua sunt quorum ratio dependet immediate et clare/ex primis principijs moralibus. Alia sunt sic elongata/q̄ non apparet ratio agibilitatis plus in vno q̄ in altero. nisi supueniat auctoritas constituētis et determinātis istam partē plusq̄ alteram. vbi tūc lo cum habet illud satyrici. Sic volo sic iubeo. sit pro ratōne voluntas. Quēdamo-

dum respōdent grammatici interrogati. Cur istud vocabulū sic aut sic significat: quia sic placuit ipositori. Et profecto talem in opibus dei/sepe nos oportet dare responsionē. Hanc ad propositū/stat q̄ duo contractus videantur similes et ad similes effectus bonos vel malos inducentes. et tamen vnus erit lege prohibitus et alter concessus vel permissus. Exemplū in cōtractibus. constat q̄ in venditōib⁹ perpetuorū redditū/possunt pronenire plura damna et depauperatōes per abusus vendentis vel ementiū/q̄ sepe veniant p̄ mutū/cum exactione leui supra sortem: et tamen prim⁹ concessus est legibus alter prohibitus. Et ita de plurimis sine numero iuribus posituiuis. Quāuis possit assumpta regula concedi in forma. quia iam non erit eadē ratio pro decisione iuris. si vnū sit lege constitutū alterum nō. facit enī disparitatē auctoritas

Propositio. XV.

Argumentū fundatū in illa regula. dū aliquid vna via prohibet et altera nō concludit/nisi dum probeat ipm̄ factū et nō sola via. Exemplū ponatur: tam in materia symonie. q̄ vsure. Martinus sacerdos vult lucrari decem francos. et petrus etiā Martinus recipit illā summā pro sustentatione vite sue. Petrus recipit tanq̄ precium sue misse. sicut symon voluit emere potestatem dandi spiritū sanctū vt inde lucraret. Martinus iuste habet decē francos. Petrus iniuste. Ubi manifestū est. quantum operetur intentio et directio cordis. vt aliquis euitare possit faciliter symoniam cum pari seu maiori lucro tempali/q̄ per damnatā symoniā. Exemplū in contractibus. Petrus habet centū libras piperis vel alterius mercis. vendit consueto precio p̄ centū frācis. hec est pura venditio nō vsuraria. iohes emptor volēs h̄re p̄mptā pecuniā/petita dilatiōe solutiōis a petro. vedit altē mercatori statū suū pip̄ emptū p̄ minori p̄cio statū bñdo vt p̄. lxxx. frācis sic sibi licitū ē. Cōstat q̄ p̄ istos duos cōtract⁹ iohes venit ad silem effectū. sic fecisset p̄ immediatū statū vsurariū. q̄ h̄z. lxxx francos p̄ optos p̄ centū ad credentiā. Cōcedendū est tū q̄ in istis cōtractibus/q̄ q̄ liber est emptio et venditio vtrobiq̄ de se licita/ potest interuenire fraus in fauorē

usurarum. peior q̄ si usura de suo genere nō usura tamen p̄re dicta. Unde concluditur sicut prius quantū sit in contractibus intentio ponderāda. presertim in contractib⁹ non phibitis expresse p̄ leges positivā in se vel in suis circumstātijs. qz tunc intērio bona nō sufficit ad rectificatiōē talis actus cū suis circumstātijs p̄hibitis. vbi tamen posset rectificatiō fieri in aliquo simili cōtractu non prohibito iure positivo. in eadem vel alia patria vel circumstātijs variatis.

Propositio. XVI

Argumentū sumptū et tolerātia pape vel ecclesie/ vel ex cōsuetudie/ prescriptio ne z abolitiōe locū habet in cōstitutioib⁹ positivis vt positivae sunt. z non in pure naturalib⁹ z divinis. Ad habendū vero plenā huius propositiōis intelligentiā/ necessaria est cognitio quid sit de iure pure positivo quid de iure divino z naturali. Cuius rei ignorantia vel inadvertētia conturbatiōem inuolutā z p̄niciosam/ in doctrina iuriū sepe facit. Sed quantū sufficit ad presens (quia alibi traditū est) constat qz p̄ easdem causas. res ipsa dissolvitur p̄ quas opposito modo se habētes exorta est. Constat p̄terea qz leges positivae tunc solū instituuntur cum pmulgantur. z vim obligatiōis habent dū morib⁹ v̄tentiū approbātur. Dicamus igit qz vbi papa vel ecclesia vel legislator/ sciunt qz constitutiones sue/ vel nō publicātur. sed dantur obliuioni. vel nō approbant moribus v̄tentiū. sed passim fit in oppositum. constitutiones ille desinunt habere vim obligatiōis tanq̄ abolite p̄ nō vsum vel consuetudinē oppositam. que est nō legum omniū sed positivā optima interpretēs. Alioquin tolerātia pape/ vel legislatoris/ esset sibi met repugnans z populis noxia. si vellet qz leges sue haberent vim obligatiōis. et tamen illas neqz publicaret neqz exequi mandaret. Fundatur in hac radice abolitiōes constitutionum quasi sine numero positay in decretis. q̄ etiā tradite sunt in concilijs generalibus vt de ieiunando quinquagesimā. vel diē sabbati. vel qz sacerdos celebrans/ habeat duos assistentes. immo plus/ qz nullus p̄sumat eligere cōfessorem/ nisi cū certa auctoritate. cū tamen passim q̄libet sacerdos

secularis/ audiat in confessiōe alterum sacerdotem. quia sic est (vt dicit) consuetudo que si dicatur corruptela/ v̄t apud sacerdotes erit salutis status. Quid p̄terea de tot constitutiōib⁹ et regulis positivis/ traditis pridē z non obseruatis. nūc in religionibus. nūc in ecclesijs cathedra libus et collegiatis. nūc in vniuersitatib⁹ et cōmunitatibus. nūc in ipsis etiam iuribus penalibus diceret. Nisi velint assertores oppositi/ absqz vlla miseratione homines de omni statu precipitare per laq̄os transgressionū/ in damnatiōis interitum/ cum suis prelatis atqz rectoribus. si cum tanta austeritate faciāt artam viam domini/ et p̄grauent intolerabili iugo ceruices subditorum. verum de hoc alibi latius.

Propositio Decima septima

Lex civilis tolerans vsuras aliquas/ non ideo semper dicenda est cōtraria legi diuine vel ecclesie. Posset hic fieri dectatio quid spectet ad legem civilem. z quid ad canonicā. et quid ad theologiam. super qua re alibi traditum inuenit. Quantum vero spectat ad presens satis est dicere qz legislator civilis/ attendit consistentiā reipublice ad consecutiōem pacifici cōuictus inter ciues. vt qz nō fiant furta. rapine. homicidia. z cetera humanū conuictū turbatiōis. S; qz frequēt effrenata neq̄tia nō p̄ter toto cōpesci/ agit more pudētis medici tolerat minora mala/ vt peiora vitent. Datū est iā exēplū de meretricib⁹ et in antiq̄ lege de libello repudiij. et de vsuris dādis alieno. sicut est text⁹ Deute. xxij. iā allegat⁹. z. xxvij. Venerabis gēnto multis z ipse a nullo sen⁹ accipies. Apparuit at̄ min⁹ malū/ qz vsure leues fierent p̄ succursu indigentū. qz vt inducerent per indigentiā furari rapere aut passim distrahere sua bona mobilia vel immobilia/ vilissimo precio/ cum damno longe maiori q̄ esset moderata receptio sub vsuris. Nec inde iudei viuerent in ocio per oppressionem incredibilem christianoꝝ quib⁹ fenerant. Constat autē qz hec tolerātia/ consona est dictamini naturalis rationis. immo z diuine legis/ p̄supposito peccato. Constat p̄terea qz papa sicut nō est immediat⁹ dñs bonoz tpaliū p̄sertim taliorum/ sic nō debet passim irritare leges

vtiles pro dispensatōe talium bonorum constitutas. vtiles in quā civiliter licet fi ant cū peccato qd̄ impedit quo ad finem beatitudinis consequēde. Sufficit q̄ papa vel ecclia/significent vel pd̄dicent tales vel tales tract̄ illicitos esse/de iure enā gelico et in foro conscientie. Si autē vltra voluerit papa procedere/ per irritatiōem etiā civilem omniū hmōi cōtractū/ p̄ pe nam excoicationis et aliter. sicut videt̄ fecisse in quadā constitutiōe et cōsilio generali/nō est nostrū os ponere in celū. Supponimus bonis ratiōibz et circumstantiis motum esse/et nolle moderationibus vtilibus obuiare.

Propositio xviii

Lex antiqua/ phibens iudeis vsuras primis suis. sed de alienis cōcedens/ iuenitur apud doctores habere multiplicem intellectū. Dicentes enī sic vsuram esse illicitā q̄ nullo modo potest hene fieri. sicut nec mendaciū/ ponit consequēter iudeos peccasse dando alienis ad vsurā. et q̄ deus sufficienter edocuit eos sup hoc p viros eleuatos et ppheticos. cōmendātes eos qui pecuniā suam non dant ad vsurā sicut in psalmo. et in Ezechiel. xxviii. Nō plus loquendo de primo q̄ de alijs. quia etiā omnis homo censend̄ est noster proximus. Et ponunt vltērius q̄ dū permittit iudeis Deuterōn. xxviii. pro benedictiōe q̄ fenerabūt extraneis/ sen̄ hic accipit pro supabundantia nō pro vsura. Vel dicunt q̄ recipiēdo vltra sortem/ nō recipiebant nisi rem que aliūde erat sua. propter tyrannidē occupantiū terrā suā. sicut mutati sunt vasa ab egyptijs. Pro quo dicunt facere verbū Ambrosij. q̄ licet eos opprimere vsuris/ quos licet interficere. Sed sup hoc quia iā aliqua notata sunt pte prima. et nimia subtilitas nō est semp expediens in moralibz discutiēdis/ ppter abuti volentes. Nec terigisse suffecerit. et dicere pro regula. Q̄ omnis cōtractus q̄ ex suo genere vel ex circumstantiis debet esse gratuitus/ si interueniat pactū de recipiēdo vltra sortem/ efficit vsurarius. sicut est in mutuo et cōmodatiōe. Et proprie solus talis vsura nominatur.

Propositio. xix.

Lex humana statuēs nullos redditus

posse vendi/ nisi cum facultate redimendi/ non facit q̄ cōtractus aliunde licit̄ sit vsurarius. aut solum pigneratic̄. aut q̄ in redemptiōe/ debeat fieri fructū perceproz deductio. **P**onamus itaqz redditum vel fundū perpetuū/ quē prius licebat emere pro mille francis. Accedat legdans in cōtractu simili facultatē redimēdi. qua nō obstante/ datur simile precii. immo forte maius. qualis queso posset i hoc casu esse ratio cōtractus vsurarij. aut q̄ in redemptiōe/ pcepti fructus debeant deduci plusqz si in priori casu fieret venditio redditū perpetuorum post perceptiōne fructū decem aut viginti annorum. **N**on est estimandū q̄ legislator aliquis. sit princeps. sit cōmunitas. sit p̄latus/ veller tali modo omnes contractus reddere vsurarios. et claudere viam hominibz p̄sertim ecclesiasticis. q̄ non possent vti rebus suis. nec habere sufficientē pro dei seruitio celebrando sustentatōez. Alioquin lex esset nedum stulta. sed impia neqz et sacrilega. et ex consequēti p̄ papam et eccliam cum omni seueritate tollēda. Sed nō est ita presumendū de legislatoribus et intentōne sua. quin vellent etiā quādoqz minus precii dari vel statui/ propter illā facultatem redimendi. **Q**uo circa p̄nt tam ex precedētibus q̄ ex modo dictis/ notari vel elici/ morales quedam regule.

Prima regula. Omnis cōtractus quo licite venditur vel emitur redditus perpetui/ potest similiter esse licitus si eodez contractu similiter se habente/ detur facultas mutua redimendi. p̄sertim in foro conscientie.

Secunda regula. Omnis cōtractus q̄ ex suo genere debet esse gratuitus/ potest ex circumstantiis quādoqz effici licite nec debitus nec gratuitus. mutando speciem in genere moris. vt de commodatiōe potest fieri locatio. Super his autē vinctio lex et ratio iudicabunt.

Tertia regula. Omnis tractus/ qui ex suo genere vel circumstantiis nō recipit q̄ sit venditio vel emptio ad perpetuū. non videtur secure fieri/ interueniente pacto de facultate redimendi. et hoc maxime in foro exteriori. secus est in locatiōe et conductiōe. que fieri solent ad tempus.

Quarta regula. Dis cōtract̄ suspectus habet/ si appareat ic̄ticio pbabilr mala in

contrahentibus. ut quia negotiatioem solam mercenariam aut questum lucris turpis intendunt. Juxta quod ponitur. xx. et ultima propositio principalis.

Propositio xx.

Ex carnis contraria legi. (in ordine spiritus ac pinde tyrannica/ insectum habens et tenebrosum cordis oculum. p cupiditate et avaricia/ faciliter inducit in tentationem et laqueos diaboli. quos sibi met multiplicat et inquit/ p deum contractuum.

Legimus hoc pro chodolor in expiētie libro. et in scriptis doctorum/ qui ppleros cupiditatis nodos/ vix sciunt euolvere. quibus se malignis adinventionibus circumuoluit. iunctis maxime tot excoicationis sententijs. Accipit in super de recte dictis et factis bonorum/ scandalum sibi et offensio/ nem. quis scandalum tale sit a recte docentibus et ambulanti/ bus/ cōtēnendū. quia nō datum est. sed neqter acceptū. quale dicitur/ bar pps scandalum esse phariseorum. Non enim min⁹ agerēt que agūt/ si ceteri quiescerēt.

Abijcienda est ergo avaricia. ut mundus simplex/ et lucidus haberi possit intētionis oculus in cordis directōne/ fm regulas iusticie. quas sepe magis docet/ yntio q̄ ratio. **Orandum** est idcirco deus et cum psal. dicendū. Inclina cor meū deus in testimonia tua et nō in avaricia. Cui⁹ verbi latentē energiam exptus est pridem vnus. p̄t eodem teste cognitū est. qui cū dominica quadā in ramis palmarum/ avaricie morsum repente in corde sentiret. ipse collecto in fide et spe deuotionis spū/ defigens in imaginē crucifixi/ velut in serpētem moysi musticū/ ratiōnis oculū. profundi⁹ ingemiscens. silenti desiderio clama/ uit. Inclina cor meū deus in testimonia tua et nō in avaricia. Nec frustra. mox enim sensit a corde. velut a quadā introitus manu reuellerē/ negociū avaricie pambulās in tenebris ciji. **Ehiciat** et a nobis avariciam de⁹. ut auertat/ iuxta p̄pheticū seq̄ns votum/ oculos nostros ne videant vanitatem. sed veritatem. que vanitatem exufflat. et abscondas errorū decipulas pducit in lucē

Qsum⁹ autē in hac luce veritatis/ sup addere moralia quedā cōsilia ne subintret apud ecclesiasticos/ spiritus avaricie. tāto neqor quāto palliat⁹. et obubratus accedit sub specie nō cōmo/

di proprii sed cōis. **T**utius esse videt apud ecclesiasticos viuētes ex dotatōibus si deliū/ q̄ recipiant redditus iā assignatos q̄s pro nouiter emendis numeratā pecuniam. **T**utius insup esse videt apud ecclesiasticos viuētes ex dotatōibus/ pauciores esse in numero monasteriorū vel psonarū vel eccliaz collegiarū/ q̄s subire nimias sollicitudines et piculosas anxietates in corpore et anima/ in redditibus cōpandis/ augendis/ maxime si specie vsurarie vel simoniace prauitatis apud simplices habere videatur. ut si fiant de pecunijs collatis/ probabiliter venientibus ex rapinis furtis. vsuris. et extorsionibus publicis. nisi fieri constet hoc ppter restitutiōes incertas et vagas. **T**utius est preterea apud ecclesiasticos recipientes vite necessaria/ ut obsequio diuino deferuiāt in missis et obitibus celebrandis/ q̄ eorū intentio non sit obligare se nisi quātū et quousq̄ obuetiones dare/ suffecerint. p sue vite sustentatione cōpetenti. ut vnctio et ratio iudicabunt. **T**utius ad extremū esse videt/ si non forte necessariū sed iure supponendū/ apud ecclesiasticos viuētes ut dicitur ē q̄ suam intentōem ita regularā/ exponāt suis benefactoribus fundatoribus et sustentatoribus. qui si ex sincera caritate et nō pomposa vanitate pcedunt/ nō retrahentur a proposito suo et pfectius apud deū merebuntur. **N**ihilominus cōpatiendū est humane fragilitati. que raro producit granū virtuosē caritatis/ siue multiplici palea vanitatis. **Q**uod sub alia metaphora notauit Hieremias dicens. **D**ēs iusticie nostre/ tanq̄s pann⁹ menstruate. **P**ropterea nō ex opibus iusticie nostre. sed ex sola dei gratia salus nostra.

Tertia pars que

sequit postillat quendā tractatū conscriptum in materia contractuum in valentia arrogonie. per vnū doctorē canonicū super his casibus q̄ incipit **C**ontractus quidā eo q̄ idem videtur habere zelum reipublice excessiue.

Querat pauciora etiā sufficere quā scripta sunt sub duplici p̄tione/ p decisione casus traditi in materia contractuum. eorū p̄fertis q̄b⁹ et p q̄b⁹ scrip⁹ est statū pensato. **E**lex succentit et

agitatione solius recordationis p̄cognitio-
rum in lumine rationis feruor inspectio-
nis noue. doctorū nedum theologie sed
iurium. Et venit in mentem dictum tri-
plex preclarissime memorie preceptoris
mei domini. P. Cardinalis cameracens.
Exptus sum inquit. dum in allegatio-
nibus iurium mihi veritas impugnari vide-
batur. Si dimissis glosis sup glosas/re-
cursus mihi fiebat ad nudā textus litterā
mox aprior parebat intellectus. fatentibus
hoc idē et miratibus allegatib⁹ in aduer-
sum. **A**lter eius dictū post determina-
tionē quā aduersus symoniā celebrat⁹ fe-
cit hoc fuit. **H**omines inquit si dirigerēt in-
tentionē suam in spūalium datioe vel re-
ceptionē multi sunt symoniaci q̄ nō eēt.
Tertiu⁹ ei⁹ dictū ē illd. **S**up scribitur hu-
manis qui p̄supposito peccato sunt natu-
rales atq; necessarij nō debet leuiter repro-
batio fieri seu restrictio. vel ad vsurariam
prauitātē reductio. **N**ouit me pluries
dictū secundū loquit scribere/qualis eēt
habenda directio cordis in actib⁹ tam dā-
di q̄ recipiendi spūalia. **Q**uinetiā dū
fieret in concilio Constantiē. querela de
tollenda symoniā/similiter vsurā. tanq̄
pessimas in ecclesia pestes. motus ex hoc
secūdo et tertio dicto/ exclamare nōnū-
q̄ coactus sum **D**eus eq̄ssime. quis nesci-
at et symoniā et vsuram modis omnibus ex-
tirpandas esse. **S**ed primū declarandū
sub q̄bus casibus et q̄lib⁹ intētionib⁹ p̄-
prie dicta symoniā vel vsurā cōmittitur.
ne dānetur iustus cū impio. ne p̄terea do-
tationes ecclesiarū obuentōes omni iure de-
bite/penitus eneruent. quasi sint (vt vul-
gus insipiens et malignū/ et prout hereti-
ci criminātur) symoniace aut ne similiter
derur vsure titulus/iustus et necessarijs cō-
tractibus. **H**unc autē inducit ne dictū
primū. vt curiosus litterā quarundā alle-
gationū proprio considerat⁹ intuitu. ne
sine lege (vt aiūt) loqui videremur. vnde
factū est. vt ex allegationib⁹ clari⁹ eniteret
pars prima. iuuantib⁹ ad hoc theologi-
corū libris doctorū. **R**edeat igit ad di-
scussionē tractatus vebemētur inuēcti⁹
cōtra censualistas. **S**ic enī noiat vtētes
cōtractibus in casu p̄posito vel simili et in-
cipit. **C**ontract⁹ quidā. rē. **L**etex autor
nō nominat nec opus est.

Arguit primū pro pte/quā absq;
vlla dubitatione dicit esse falsam
et pessimā. nos vero verā et licitā
Ita tamen si cōueniam⁹ in casu cum cir-
cūstantijs nostris. **C**ōtractus inq̄t vē-
ditionis et emptionis/ est de iuregentiū et
vtroq; iure/ canonico et ciuili/ pro licito
habitus. **S**ic est in isto cōtractu. qz p̄sti-
tuit certus redditus annu⁹ q̄ est merc. po-
nit etiam certū precū et sic sunt ibi substā-
tialia. quē cōplent cōtractū emptionis et vē-
ditionis. **A**llegat ad maiore et minore sicut
ibidē p̄t inspicī. ff. rē. in legib⁹. **R**ursus
secundo arguit in effectu/ dimissa p̄licita
reverbōrū. **P**redic⁹ cōtractus nō est mu-
tuū. ergo nō est vsurarius. **P**robat conse-
quentiā p̄ diffinitiones vsure/ datas a do-
ctoribus. q̄ est lucrū proueniēs ex mutui
cōtractu. **R**ursus tertio notat allegatio-
nes plurimorū doctorū pro pte censualiste
sed quia dicta nō ponit. nihil hic elici po-
test certū. nisi libris inspectis. et ex his q̄
dixit in solutioe istius rōnis. et sunt glose
supra capitulū. **C**onstituit⁹ de reli. domi-
bus. **R**ursus quarto sumit q̄ p̄statiōes
sunt approbate. nec reputant vsurarie er-
go (inquit) ita dicendū erit de p̄statiōe an-
nuā. pueniente ex dicto cōtractu censuali
antecedens pbat p̄ multiplicatas allega-
tiōes. sed consequentiā vbi nodus iacet lin-
quit vt clarā nec allegat. quod euidenter
pro nobis est. **R**ursus quinto. annua
pensio potest imponi de nouo per titulū
gratuitū. puta per titulū legati et eadē ra-
tione p̄ titulū donatiōis inter viuos. ergo
multo fortius potest imponi p̄ titulū oner-
osum. puta per titulum emptionis et ven-
ditionis. **P**robat consequentiā quā con-
cedimus. p̄ multa iura. et consequēs simi-
liter. **R**ursus sexto descendit specialiter
ad contractū qui dicit ad vitam. iustificā-
do illum ex dubio et periculo quod immi-
net circavitam. p̄ argumentū de vsuris. c.
in ciuitate et. c. nauiganti et istud similiter
concedimus viso textu. **R**ursus septi-
mo produxit ad idem pbandum/ glosam
hostiens. in summa. de vsuris. que senten-
tialiter licitā dicit esse venditionē rerū ad
vitam certe p̄sone vel p̄sonarū. ratōne in-
certitudinis etiāsi emptor inde lucraret.
Rursus octauo nō p̄ modū rōnis s; in-
uēctiōis cōtra censualistā dicit eū videlz

in niti tolerantie vel dissimulatioi romane ecclesie/tanq; valido fundameto.

Consequenter descendens ad pte opposita que fm cu indubie vera e. r diuino iudicio/ cōscientie ocio r rōnis dicramini/ audacter cōcordās/ et ita determinat idipm de quo facit q̄stionē

Primum fundamen

tū ponit. quia vbi est eadē ratio. debz esse eadē iuris decisio. sed eadē ratio p̄hibitō nis q̄ est in vsura apra r manifesta/ occur rit etiā in dicto censuali cōtractu. igit. rē. Deduxit vtrāq; prem/ p rōnes exēplar di cta doctoꝝ. super quib; in respōsione ali qua tangemus.

Secundū funda

mentū sumit ex glosa magna dñi Innocē tii de vsuris. c. in ciuitate. quā inserit r po stillat. r ex ea cōcludit cōclusionē vnā sub hac forma In casu quo p̄tinaciter tenere tur/ q̄ ideo innocenti vsus est verbis cō/ silij. qz dubiū sibi erat an cōtract⁹ esset illi citus vel nō. Etiam in tali dubio fidelis xpianus de necessitate salutis tenet a tali cōtractu abstinere. nā in tali dubio cōtra ctū ipm iniens/ discrimi se supponit r sic mortaliter peccat. Deinde nitit̄ iniusti ficare cōtractū ad vitā. dicens nō sufficere dubiū seu piculū quod imminet/ ad iusti ficationē. Deinde obiicit p̄tra se/ in q̄r ta cōclusionē/ q̄ Innocētius locut⁹ est de facultate redimendi. Et r̄ndet q̄ verū est. sed magis improbasset si hoc intellexisset

Multis autem omissis placet inferere glosam Innocētij. r admittere diuisionē illius quadrimēbrē. ad quā discutiendā postmodū reuertemur. qz nisi fallat ani mus/ multū p nobis est. **G**losa Inno centij. **P**ria ps **E**t hac decretali (in d̄t Innocētius) satis innuit/ q̄ si aliq; pro certa pecunie quāritate/ emerz aliq̄ red ditū grani vel vini vel aliū consilem red ditū/ ppetuo sibi r suis heredibus dandū a venditore r suis heredibus/ vel etiā ad certū tps vel ad tēpus vite alicui⁹/ q̄ lici tus est huiusmodi cōtract⁹/ dūmodo red ditus annu⁹ cōmuni estimatōe non exce dat redditū quē h̄ret vel habere posset/ si terrā de tanta pecunia emisset. Quidā t̄m dicūt. q̄ q̄n in ppetuū emit q̄ nunq; p̄t cē

illicitus cōtractus. quantūcunq; sit ma gnus redditus respectu precij. quia licet in cōtractib; se decipere. ff. de mio. in cāe. ij. pa. si. **S**ecūda ps **A**lijs videt̄ for te melius/ q̄ si quis emit redditū cōstitu tum ante cōtractū vel actiōem venditam siue cōstitut⁹ fuerit i re/ puta in domo vel possessione vel alijs hmōi siue in persona puta serui vel liberti vel rustici vel actō vel nomen. Item siue sit certus redditus. pu ta qz reddit decē. siue incert⁹ puta qz red dit quartā p̄ez fructuū qui p̄cipiūtur de aliqua domo vel de ope alicui⁹ p̄sone. Itē siue sit ppetuus cōtract⁹ puta qz extendit ad heredes vtriusq; contrahentiū. siue sit ad vitā hoīs. siue sit ad certū temp⁹. puta vsq; ad quinq; ānos. Itē nō refert si red ditus sit in pecunia/ siue in alijs rebo siue in facto. **S**emp in oib; p̄missis/ reputat̄ cōtractus licitos. qz est ibi purus r licit⁹ cōtractus venditōis. Nā est ibi picū. scilz certa pecunie quāritas. Itē ibi est mer. scz cert⁹ redditus vel canon vel ānona. **L**. de sacrosanc. ecc. iubem⁹ in principio in auct. de re. ecc. nō alie. Itē actio. c. de heredibus vel ac. vendi p totū. **S**ed his videtur esse cōtrariū quod dicit̄ hec decretalis. qz nō est dubiū q̄ vsq; ad illō tps scz lōgum/ plus p̄cipiet de redditu q̄ sit picum. r in actione constat. q̄ plus est in noie q̄ sit p cium. **S**olutio. licz certū sit/ q̄ vsq; ad. ij. annos. vel. l. vel vterioꝝ. plus accipiet de redditu q̄ sit precij qd dat. t̄m hec cer titudo nō facit illicitū p̄tractū venditōis. **L**ū hoc etiā sit in venditōe alicui⁹ posses sionis. vbi certū est fm inferiores causas q̄ plus accipiet de fructib; eius. q̄ sit pre cij qd pro ea dat. etiā sine expensis vel la bore. dando eā ad vitū certum vel embi theosim. **H**ic eni t̄m reprehēdit/ q̄n car⁹ vendit mercē propter terminū quē dat p licū emptori/ ad soluendū pecuniā. v̄ qz pro minori emit mercē/ quia statū dat pe cuniā. et prolix⁹ tēpus expectat mercē. q̄ penit⁹ sunt illicita. qz hic solū vendit tem pus p ipsa pecunia. que venit r iustū pre cij excedit. **Q**uod ex eo apparet. qz si vtra q; pata esset precij r merces/ p minori fie rent **E**t in casu nostro oia sunt p̄ntia. nec vendit tps. qz res ipse de q̄b; dicim⁹. scilz reddit⁹ vel actio/ tantū valebit vel ad mi nus credit̄ valere subsequētib; t̄pib; q̄tuz

modo valet. vel ad min^o est dubiū. Et hoc
sufficit ad hoc vt cōtractus sit licit^o vt hic

Tertia pars Adē intelligit qdā. et si
redditus vel nomē de nouo ppter hoc cō
stituant in reb^o vel psonis alijs a cōtrahē
te. puta qz dicit emptor. Tu cōstitues ta
les reddit^o in possessiōe talivel seruo. vel
facies qz talis cōfitebit se debere tibi mil
le vsqz ad annū. et ego de illis mille. vel ma
gis p actōe p illis mille cōpetere. dabo ti
bi qnqz ginta. Nā dicūt oēs cōtract^o istos
licitos. qz nō est mutuū sed emptio Item
mlti casus pnt eūēire qz iste emptor amit
teret in hoc cōtractu. puta si inops fieret
nomē. **S**z certe bene cōsulendū est oī
bus fidelibz qz ab hmoi cōtractu abstine
ant. scz qz de nouo ppter hoc cōstitutū red
ditū vel actionē emāt. **Quarta ps** Al
lud autē videt penitus illicitū. qz ipse idē
qz emptor in se cōstituat redditū vel ac
tionē. qz se obligat ad pl^o dādū. vel in pecu
niā vel in spē quā accepit. **De Innocē**

Quartū fundamē

tum assumit ex pte cōtract^o querēdo. qūo
dum res aliqua vendit minori p̄cio cū sa
cultate redimēdi qz si perpetuo venderet.
talīs cōtract^o nō censuā pignoratitius et
p consequēns in fraudē vsuraz except^o sic
allegat glosam ordinariā Hostien. Joh.
Andree. qz talis cōtractus cōditional^o est
vsurarius. qd sane inqz videt intelligēdū
cū ppter pactū res vendit minori p̄cio.
Et p oppositōem sibi met factā declarat
qz minoritas p̄cij se referat ad id qd ipsa
res valeret casu qz p̄petuo alienaret sine sa
cultate luēdi vel redimēdi. **D**einde
allegat opinōes quorū dā iuristarū cū su
is allegatōibz. et exponēs doctrināl^o et be
he qd sit inter ius canonicū et ius ciuile.
et qd sit de rōe legis. **C**ōcludit qz mag^o cre
dēdū est peritis in arte iuris canonici. qz
peritis in arte iuris ciuilibz. **S**z hec omic
timus. dicētes illud bucolicū. Non nostz
inter nos tantas componere lites.

Quintum funda

mentū assumit ex vno casu legis. ff. de an
nua le. l. ij. pa. vlti. **D**e quo videt mirādū
qz leges cōcedētes vsuras dixerint cōtra
ctū hic cōmemoratū esse vsurariū qz vel ei^o
similis/sepissime fit apd ecclesiasticos. **E**st
autē casus. qz si p legatuz vel donatiōe qz
est titul^o imponit de nouo certa annua pē
sio soluēda ricio. qz adusqz ipse donās vel
legans dicitā pensioē lucrit vel redeme
rit vel ab ea se liberauerit p solutiōem vel
traditiōem certe sortis p̄cipalis. **C**onse
quenter inducit (et sicut videt colorate) qz
min^o videt hic esse vsura. qz in casu cen
sualiste. p̄sertim si det min^o p̄ciū ppter sa
cultatē redimēdi siue hoc sit in vno instru
mento siue in pluribus. **N**ec hoc impu
gnare contendimus.

Sextū fundamen

tum arguit. qz si dilatio traditiōis mercis.
facit p̄ciū diminui/cōtract^o est vsurari^o
De vsuris. c. nauigati. a contrario sensu.
Sed in pposito diminiuit p̄ciū. nec tota
merc est p̄ns. scz pensio cuiuslibz ani. **C**le
ritas est qz in stādo cōtra se et rēdendo. fa
tet qz ius perēdi pensioē annuā. sit merc
in ipo cōtractu. sicut in venditiōe p̄petui
reddit^o. **S**z sp recidit in illō. qz dat min^o

Tertū fundamen

tū sumit ex multis ecēplis et allegatōibz
in hāc vnā sententiā cadētibz. **N**ō dubiū
qz is cōmittit in legē qz legis verbā cōple
rens/cōtra legis n̄itū voluntatē. **C**el sic.
Cōtra legē facit. qz id facit qd lex p̄hibet.
In fraudē vero legē facit. qz saluis verbis
legis/sententiā ei^o circūuenit. **S**z sic est i
cōtractu censualiste. qz in vtroqz cōtractu
um/est idē effect^o. **E**xcepta nois mutatōe/
Sicut deducit diffuse. cōparādo condi
tōes vni^o cōtract^o ad alter. p̄sertim vbi da
tur facultas redimēdi. et maxime vbi con
stituit de nouo reddit^o vel annua pensio.
Addito qz leges veteris et noui testamēti
p̄hibētes mutuū sub annua p̄siōe. cēt
maximo ludibrio. si hoc foramen vsura
rijs supesser. qz nomē mutui mutaret i no
mē venditiōis et emptiōis. p̄manētibz eis
dem effectibus. **E**t allegat multa capitula
iuris. et sc̄m Tho. et Joh. in summa cōfē
soz Junges illā regulā. **C**ū qd vnā via p̄
hibet alicui ad id alia admitti nō debet.
Addit verūm ex glosa regule. qz respectus
principal^o habeat ad p̄hibitū nō ad viā. et
hec est rōnabilis modificatio. **Q**uerit
consequēter a censualista. qz quis resultat vti
litas si ex mutuo mille solid. nō possit pē
sio vnius denarij recipi. et ex cōtractu cē
suali sumeret plus qz centum.

precium propter facultatem redimendi et ag-
grauat si de nouo meret ipsa. i. ipsum ius pro-
cipiendi constituit de nouo in ipso contra-
ctu: ubi contractantes assignant et differunt
tempus prout volunt.

Postmodum istis totaliter interpositis
nisi fundatis nisi responsus da-
re validum ad affirmatiua censuali
ste pre. **¶** Cuius ratio duplex ad primum stat
in hoc solo. quod et si dicitur contractus ex for-
ma vocali sit emptio et venditio. tamen quod
ad rem et effectum est mutuum vel reducit
ad mutuum. Respondet sicut ad secundo. **¶** Ad
tertium vero fundamentum per glossam de reli-
gi. domi. in c. constituitur. respondet. dicendo tres
esse contractus. Unus est. cum dominus alicuius
rei dominium illi concedit alicui abdicatis a se
ipsum dominium. nihil sibi preter certum censum
annuum retinendo. Et de isto (ut dicitur) loquitur
hic glossa allegata cum doctoribus. Alter con-
tractus est emphiteosis concordans cum pro-
prio in modo constituitur. Sed in hoc differunt
quod in primo procedens nullum sibi retinet rei do-
minium vel ius emphiteoticum. sed in secundo
retinet utrumque. Et uterque est licitus. Tertius
contractus de quo nunc inquirimus (ut dicitur)
contrarium modum ad precedentem in hoc quod il-
le quod est dominus ab initio ipse est qui pensionem cen-
sualem supra se et supra rem suam constituit.
propterea non sequitur si precedentes contractus sint
liciti quod iste. **¶** Proinde respondendo ad quartum
fundamentum. non negamus. (inquit) quod et
alijs modis et contractibus annue prestantiones
censuum possint imponi licite. ut in fundatio-
ne ecclesie. ut in concessione quam quis facit de re
sua. ut dum aliqua ecclesia eximitur a iurisdic-
tione episcopi. et alijs modis sparsis in iure. sic
allegat. sed sufficit nobis concessio funda-
menti. **¶** Rursus. concessio antecedente quanti
fundamenti quod per titulum gratuitum scilicet legati vel
donationis. per annua pensio de nouo consti-
tuitur. negat consequentiam. vel similitudo ad ca-
sum nostrum. quoniam in titulo gratuito. nulla est
suspicio de usura. nec ad mutuum vel ad ef-
fectum mutui reducibilis secus hic. **¶** Ratio
preterea ad sextum fundamentum stat in hoc. quod in
mutuo quicumque probabile dubium vel peri-
culum non potest concludere excusationem usure.
de qua in causa nauiganti. **¶** Secundo est in contractu
vendiitionis et emptiois de quo loquitur illud ca-
pitulum. **¶** Cuius igitur in casu censualiste de quo
queritur sit mutuum vel ad mutuum reducibi-
le non est similitudo. attento quod precium ut in plu-

ribus est valde paruum respectu magnitu-
dinis pensionis. et ad tempus est probabile satis
duratur. **¶** Posset addi sed non tamen hic quod
contractus talis dat occasionem machinandi
in morte alteri vel eam optandi. sed illi qui re-
cipit pensionem ad vitam. **¶** Alter in ratione
ad septimum dicit esse duos casus positos
ab Hostien. **¶** Unus est quod licet emere posses-
siones ad vitam ipsi emptoris. sed hoc intel-
ligitur ubi non constituitur fructus de nouo. et
meret iam creata emittit. nec dat facultas re-
dimendi et ita non est similis casus ad nostrum.
Alter casus est cum quis tradit vel redit oues
alicui monasterio sub pacto quod pro quolibet
oue recipiat duos solidos. cum fructus cuius
libet ouis valeat quatuor vel quinque solidos.
Sed post mortem traditur. omnes oues ad mo-
nasterium pertinebunt. et hoc est licitum propter in-
certitudinem mortis vel multiplicationis ouium.
Sed secundo est in casu censualiste quod est mutuum
vel ad mutuum reducit. **¶** Postremo re-
spondet ad ultimum per illud dicitur de prebendis
multa per patientiam tolerantur que si deducta
fuissent in iudicium exigere iusticia non de-
berent tolerari.

Summam collecta est sententia
tractat. quantum visum est suffice-
re ad intentionem nostram que facta non ad im-
pugnandum tractat. principalem autem morda-
citer sed ad elucidationem veritatis. tamen in ca-
su proposito quod in alijs nonnullis in materia
contractuum. que ad conscientiarum serenatio-
nem et iurium faciunt intellectum.

Attentio prima

Attendat in primis quod octo rationes facte per
censualista militat pro casu nostro. **¶** Hec
responsiones date contrariant. sed confirmant
propositum. dum concedunt censuales redditus
rationabiliter emi posse vel institui. si non ap-
pareat de corrupta intentione. vel ex modici-
tate precii. vel ex mala fama contractantis
um. ut quod consueverunt usuras exercere.

Attentio secunda

Attendat quod prima ratio sua contra censualista
fundas se in hoc quod ubi est eadem ratio. de qua
de iuris decisio. soluta est per quartam decimam
propositionem secunde partis. **¶** Et post respondendo
ad formam. concedi maior in terminis si sit
eadem similitudo penitus. sed minor nega-
bit. quoniam in usura contra prohibitionem legis diu-
ine et humane est manifesta. non sic in casu

censualiste. etiā vbi peccaret. quia hoc eēt
 occultū. aliud manifestū. **A**ddito q̄ p̄
 cepta nō obligāt vt fiant ad intētiōē p̄
 cipientis nisi sub conditiōe. hoc est si de
 beat finis assequi. alioquin honoris pa
 rentes propter naturalē pietatē nō referē
 do ad deū peccaret. **S**ilr 7 ieiunans si nō
 efficeret deuotior. 7 ita breuiter de quoli
 bet precepto. **F**acit pro hac rōsione te
 ptus expressus extra de vsuris. c. in ciuita
 te vbi sic dicit Alexander tertius / scribēs
 ianuen. ep̄o. In ciuitate tua dicitis sepe cō
 tingere q̄ quidam pip seu cinamomū seu
 alias merces cōparant. q̄ tunc vltra. x. li
 bras non valent. 7 p̄mittūt se illis a qui
 bus illas merces accipiūt. xi. libras statu
 to termino soluturos. **L**icet autē cōtract⁹
 huiusmodi ex tali forma nō possit cense
 ri noiē vsuraz. nihilomin⁹ tamē vendito
 res pctm̄ incurrūt. nisi dubiū sit. merces
 illas plus min⁹ ve solutiōis tpe valituras
Et ideo ciues tui saluti sue bñ cōsulerent
 si a tali cōtractu cessarēt. cum cogitatiōes
 hominū / om̄ipotentī deo nequeāt occul
 tari. **P**osset autē hoc in loco fieri p̄qui
 sitio / cur contractus hic cōmemorat⁹ ex q̄
 nō est vsurarius sit illicitus. **S**i dicatur
 q̄ propter precū maius et excessiū. hoc
 habet locū in foro consciētiē / sicut etiam
 videt⁹ notare decretalis. sed nō in extero
 ri iudicio vbi res tantū valet fm̄ legistas
 quantū vendi potest. qd̄ intelligit nisi sit
 defraudatio plus medio iusti pctij. qz tūc
 cōtractus rescindit. vt in ciuilib. licet nō
 vsurarius. **S**i vero dicat⁹ illicitus esse qz
 fit in fraudē vsurariū. Rñdebit venditor.
 nequa q̄. sed in fauorē cōseruatiōis vel
 augmētatiōis proprie substantie. 7 sustē
 tatiōis domesticoz onēz. **E**cce quomō
 malignātibz 7 volentibus / in iuste age
 re / nō sufficiunt leges positue cōtra vsu
 rarios late. quin potius sunt incidētalit⁹
 aliqñ in damnū reipublice. in laqueū cō
 sciētiē. in offēsiōes 7 scandalū. **S**i au
 tem sentētiē iuris / excōicatiōnū vel inter
 dictoz / ligent abutētes talibz cōtractibz /
 dum sūt in fauorē vsuraz. licet non in se
 sint vsurarij videāt domini iuriste an pe
 ne sint vsqz ad hoc ampliande. dum non
 constat de intētiōe.

Tertia attentio

Atenda⁹ sup secundo fundamēto cōtra

censualistā. vbi assumit glosam magnam
 Innocentiū de vsuris. c. in ciuitate. q̄ pri
 ma pars / est euidenter quo ad oēs sui clau
 sulās / pro censualista. 7 pro dictis pri⁹ in
 diuersis consideratōibz. **S**ilr 7 scōz 7 ter
 tia partes vsqz ibi. **S**ed certe bene cōsu
 lendū est. **A**tento q̄ vbi dicit in secunda
 parte. **A**lijs videt⁹ 7 forte melius. non ne
 gat priores bene dixisse sed ponit sub du
 bio si sequētes meli⁹ dixerint q̄ loquūtur
 amplius pro parte censualiste. **E**t mod⁹
 loquendi cōis / notat eū sentire q̄ meli⁹ li
 cet alijs bene. **D**einde cū dicit. **S**ed cer
 te bene consulendū est. **P**atet ex modo lo
 quēdi q̄ conformat se verbis decretalis.
In ciuitate / q̄ nō loquitur nisi p̄pter du
 biū intētiōis contrahentiū. **E**t ex illo q̄
 affirmat statim in q̄tra p̄dicens. **I**llud
 autē penitus videt⁹ illicitū / q̄ idem q̄ dici
 tur emptor / in se constituat redditum. tē
 vbi notet lector / de correctiōe quā tracta
 tus facit. dicens p̄ viciū scriptoris factū
 esse / vt dicatur / emptor pro veditōz. quā
 non posset (inquit) bene exemplificari q̄
 emptor cōstituatur redditum in se. **S**i hic
 cognoscit inaduertentia magna. qm̄ em
 ptor 7 venditor se habēt correlatiue. 7 po
 test ille q̄ emit / cōstituere se venditorē per
 redditū vel actiōē qua se obligat ad plus
 dandum / vel in pecunia vel in spe / q̄s acce
 perit. **E**t hoc obsecro tu lector vigilanter
 attende. 7 cognosces q̄ affectio nimia im
 pugnandi censualistas / fecit aliter sonare
 verba Innocentiū q̄ sua fuerit intētiō. si
 cur de sonitu cāpanarū vulgarit⁹ expimur
Proinde sup reliqz conclus⁹ cōtra cen
 sualistas ad vitā. et de regula ista. **Q**ui du
 bio stāte agit aliquid / mortaliter peccat
 dictum est prius propositiōe tertiā deci
 ma secunde partis.

Quarta attentio

Atenda⁹ pro rōsione ad tertiū funda
 mentū q̄ censualista bonā habens inten
 tiōē sicut habere p̄sumit in casu nostro
 nō agit in fraudē legis nec contra legem.
Nec illud quod inquirat que differentia
 sit si nō possit recipi vn⁹ denarius ex vsu
 ra / 7 ex contractu censuali recipient⁹ pl⁹ q̄
 centū. cōcludit. **E**t patet rōsio p̄ exemplū
 datum in materia de symonia. quia sacer
 dos celebrans missas. potest recipere centū
 francos pro sustentatiōe vite sue. **E**t non

De contractibus

posset recipere unum denarium. pro commutatio-
ne misse ad denarium.

Attentio quinta

Attenda circa quartum fundamentum quod super
ponit illic esse fraus usurarii. tum ratione
minoris pretii. tum ex condicione contractus.
Et ideo nihil contra casum nostrum vel
simile. quam pretium equat venditioni. nec fit
ad usurarium questum.

Attentio sexta

Attenda super casu civili quinti fundamē-
ti illud quod tactum est in recitando. quod scilicet illud
casum non vidi in textu legis. cuius suppo-
no bonum intellectum. Vidi autem dominum
de palude qui fuit magnus iurista et theologus
qui super tertium sententiarum disti. cccvii. ubi
cōiter doctores theologi tractant materiam
de usura et ibi requirant. Dic in qua doctor
ponit casum legis. Quod si petrus vendat com-
munitati aliquam domum vel hereditatem cen-
tum francis. potest statim emere. et libras ad
vitam super eadem hereditate. Ulex est quod ex-
hibitus est mihi modo textus legis predicti
cre qui sic habet. Si cui quantitas certa le-
geretur. et quoad preterit in singulos annos.
certum aliquid veluti usuras iusserit testa-
tor. prestari legatum valet. Sed in usuris ha-
cenus valere debet quantum probabile mo-
dum usurarum non excedat. Et hoc textum per
primo quod facit pro nobis. quod dicit quod legatum
valet. Patet etiam quod nomen usurarum hic non
accipitur prout habet malitiam sibi voluntariam
sicut est nomen furti et rapine. alioquin sibi
contradiceret. sed accipitur usura pro superabun-
dantia in contractibus. prout etiam glossat san-
ctus Thomas illud deuter. cccvii. Venerabilis
gentibus multis. Et in euangelio luce. cccvii
increpat piger seruus qui non dedit pecuniam
ad usuram. quibus sit hic metaphorica locu-
tio. sicut ibi. Veneratur domino qui miser-
retur pauperis.

Attentio septima

Attenda pro sexto fundamēto. non semper
verum esse quod si dilatio traditionis mercis. fa-
cit pretium diminui. contractus sit usurarius
quod casus est oppositus in terminis. c. In ciui-
tate. plus allegato. et tactum est in quinta. pro-
positioe scilicet de pretiis. quod pacto sit hoc factibile

CS

Attentio octava

Attenda post discussionem aliquam predicti
tri tractatus. quod per omnes dictis in priora pre-
sub viginti considerationibus sunt docto-
res theologi in variis partibus. consequen-
ter ad legem euangelicam et naturalem. cum qui-
bus legibus loqui non est sine lege loqui.
Romanarum sanctus Thomas. secunda secunda questi-
onibus diuersis. circa materiam de iusticia
nunc diuidendo iusticiam in commutariam et
distributiuam. querendo consequenter de contra-
ctibus emptoris et venditoris. de usura. et simi-
bus. Sicut poterit inuenire studiosus si-
ne quoratione ad quodlibet verbum. quam in-
tra dictum senecae. Non minus culpa est ni-
mia diuisio. quam pauca. confusione enim gene-
rat. sicut patet in puluere. si preterea causet
turbationem memorie. et intelligentie magna
involuntatem querat ab expertis.

Attentio nona

Attenda quod per dictis in secunda parte sub
xxxiiij. propositionibus sunt doctores theologi
quantum liberos habui et videre potui
Primo ad conclusionem rursalem in forma co-
cordat Joh. andree in summa confessorum. qui
theologus fuit et magnus investigator etiam
iurium positiuorum libro. ij. tit. vij. de usuris
q. xxx. Cuius hec verba sunt in forma. Quid
si vendidi predictum. rali condicione adiecta. ut quibus
soluat predictum a me vel ab herede meo. vel quibus
ad tot vel tot annos possim reuocare. solu-
to pretio. nunquid est usurarius contractus. Respondit.
fm Ray. pa. vi. Item quid si. Ad hoc dico quod
non est mutuum. et emptor facit fructus suos si-
ne periculo usure. licet venditor. intra vendi-
tionis formam postea recuperet predictum. Et hoc
intelligas nisi in fraude usurarii sit facta
talis venditio vel conditio. quod presumitur
ex his coniecturis. scilicet ex eo quod modicum est pre-
tium respectu valoris rei. ut extra de empt. et
vend. ad nostram. Item ex eo quod aliquid pro soluit
ultra summam receptam. puta fuit vendita pro
centum. et est in pacto quod cum rescindet vendi-
tio. reddant. cxx. extra de pignoris. Illo-
nos Item ex eo quod emptor consuevit exercere
usuras ut in predicta decretali ad nostram.
Idem Hostien. s. nono Et Bern. in glo-
sa super c. Ad quod. Hec ibi. Facit etiam
vuilhelmus compilator optime summe devi-
ciorum et virtutum. tractatu de auaricia parte
de usura. Dum numeras contractum censua-
lem inter usurarios hanc assignat rationem

quia res longe pro minori precio recipit ad annuam pensionem propter pactum redimendi. Concludit ergo per argumentum a contrario sensu: si non detur precium minus non erit contractus usurarius, saltem et hac radice. Porro non legi theologos alios ponentes in forma casum nostrum, sed concludit rationabiliter eius ex alijs dictis suis atque fundamentis: et specialiter si attendatur quid dicitur usuram formaliter esse. De iuristis autem vidi plures allegatos, quos originalliter nondum insperavi nisi Ber. glossatore de cretaliu. c. conquisitus de usuris in glossa. ii. circa finem. Item si vendo. In qua glossa notat pecuniam numeratam posse dari ad pompam vel ostentationem sicut etiam dari potest pro impignoratione: quo casu dicit aliquid posse sumi ultra sortem. Loquitur insuper de precio ultra sortem adiudicato in fauorem ecclesie. Sanctus Thomas sentit idem quod prius de pecunia numerata. Unde patet quod malignantibus vir potest claudere aditum ad usuram. Poterunt enim fingere vel suum interesse vel aliquid simile. Sunt alij pro casu nostro allegati. Sicut dominus Hostiensis in dicto. c. conquisitus. Sicut. D. boijc. qui predictos recitat nec improbat. Sicut Ber. in summa. de usura in pa. iiij. Ceterum de redditibus ad vitam quod liceant: tenet ex parte domini de palude: ubi prius allegans et respondens. Qui propterea tenet artem campofortiam licitam non adducens aliam rationem quam quod ecclesia tolerat eam. Doctor iste preterea ponens opinionem durandiam qui sanctus thom. insequitur tenet illud quod dictum est de receptione mutui ad usuram ita tamen quod dans non abneget a se ius reipetendi: sicut nec potest propter interesse reipublice. Preterea doctor subtilis in quarto ponit casum secte oppositionis: secunde partis nostre: approbans illum et laudans. et addens quod legitime prescribens rem suam aliam non tenet in foro conscientie dum sibi constiterit eam fuisse alienam: restituere faciente hoc legis autoritate. et negligentiam custodientium res suas puniende. Recordat predictus de palude in quarto suo.

¶ Attentio decima

Attendat quod super casu particulari fuerunt inquisita plurima consilia peritorum: etiam theologorum in varijs locis et collationibus nominatim. Constantie in reformatorio. et ad

partem in scedulis subscriptis. et qui vidit testimonium prohibuit quod contractus predictus et similes sunt liciti. Doctores autem viuentes non minorem habent auctoritatem doctrinaliter exponendi sacram scripturam vel interpretandi iura quam mortui. Et qui non scripserunt. quos qui scripserunt. Et ideo frustra fit aliquando tot allegationum multiplicatio. Confestim ut vnus aliquid scripsit. et contemnit viuentium consilium. qui sepius attendere magis possunt circumstantias particulares. secundum quas variari iudicium sepe necesse est. quemadmodum dicit experientissimi medicorum in hominibus sanandis. quod regule generales tradite sub arte: vix inueniuntur practicabiles absque exceptione. Et tomagis in moralibus hoc euenit: quanto plures sunt mutationes animorum quam corporum. Propterea necessitatus est philosophus dum medium virtutis inquireret dicere: prout sapiens iudicabit. Patet exinde quorundam nimia humilitas vel vanitas. quod requisiti dicere quid sentiant de aliquo casu moraliter confugiunt statim ad allegaciones super allegaciones: et ad glossas super glossas dimissis etiam quibus terribus aut principibus vniuersalibus ad que debet resolutio fieri dicentes. Iste sic sentit alter sic sentit. alter approbat eum. alter sentit cum isto: quibus recte dici potest. Dic non quod alij scripserunt. sed quid tu ipse dicis vel sentis. Dicit enim aristoteles. vi. Ethicorum. quod iudicia prudentium et expertorum habenda sunt pro principibus. ubi etiam nullam assignarent rationem quoniam ex multis experientijs et studijs euenit illud. Lara (id est preciosa) datur longo prudentia tempore vsu. Sic in medicina sic in omni arte. Unde orta est illa maxime a sapiente et philosophis posita. Cui liber expertus in sua arte credendum est. Ubi autem dissentiunt doctores super aliquo casu: cuius vtraque pars siue agatur siue non agatur potest in culpam verti: prout exemplificatum est in capitulo inquisitionis. extra de sententia excommunicationis. Oportet tunc attendere particularius ad circumstantias tam ex parte doctorum loquentium. ut quia isti sunt plures et famosiores sanctiores quoque et in dictis alijs solidiores: quam ex parte illius rei que non agenda: vel agenda proponitur. Demum ex fine et intentione agentium. Ut ex omnibus eliciatur de duobus

probabilibus propositis / quid illoꝝ pro-
babilius habendū sit. **P**er actū est insup
de resolutiōe faciēda ad terminos iuris
diuini / vbi humana iura dissonare adin-
uicem vel cōtra caritatē viderent militare
Ita enī fieri necesse fuit pro sedatiōe scilicet
matis p conciliū generalis conuocatiōem
sine papa recepto p omnes qui cōuenerāt
et per iudiciū cōciliū sup vtrosq; cōtendē-
tium de papatu Non obstantē tali sono
decretorū / quod nec conciliū euocari po-
test sine papa. nec papa potest a toto con-
cilio iudicari. **S**ed hec hacten? prote-
statōe subiuncta. q nihil hic vel alibi / te-
merarie loqui propositū fuit. nihil cū cō-
scientia vel detractōis vel inordiati fauo-
ris. vel amaricati cordis. nihil deniq; in
fauorē illicitoꝝ cōtractū vel cōtrahenti-
um. pferim vsurarie p auitatis. quā no-
uimus tam diuino q̄ humano iure dam-
nam.

Finit tractatus de cōtractibus.

Ancipit tractatus
eiusdem de symonia.

Super materia symoniace la-
bis in collatiōe bñficiorū p
papā resoluēdo materiā ad
radicē scripture sacre. qua di-
missa pcurrere ramos opini-
onū p̄ticularium sine caret. ponitur hec
vnica conclusio.

Symoniaca labes p̄tra ius diuinū
vel de symoniaca sp̄e suspectū est
in conferēte bñficiū eccliaisticū (etiā si sit
papā) exigere vel extorq̄re a bñficiādo / p̄m-
p̄ram pecuniā / sub titulo primorū fructu-
um / ac ipedire possessiōes et officiatōnem
suā q̄ usq; soluerit illā pecuniā. Deduce-
mus p̄clusionē hanc / p̄mo ex septē suppo-
sitiōib; / fundatis in iure diuino. **D**ebit
m̄debim? septē obiectiōib;. **S**ubinde
septē p̄sideratiōes vel doctrinas adijciem?

Prima suppositio.
Apponit primo p̄ p̄batiōe / q̄ in
bñficio p̄sertim hñte curā aiatur;
sunt hec duo scz officiū et bñficiū. **B**enefi-
ciū autē (sicut dici solet et v̄x est) dat̄ pro-
pter officiū. **U**n̄ ad ius et obligatiōem offi-
ciandi / p̄petit ius bñficiū recipiēdi. sicut
infra docebit̄ ex oī iure. **P**ropterea nō de-
bet obligari q̄s ad officianđū / p̄ traditiōz

ordis sacri vel alias / nisi bñficiū. i. ius re-
cipiēdi sustentatiōem vite siml' annexat̄
Secunda suppositio.

Apponit p̄terea / q̄ officiū ecclie-
siasticū q̄nq; sumit̄ p̄ iure officii-
andi. **Q**ñq; p obligatiōe ad officianđum
Qñq; vero p ipso actu officianđi. **E**st
autē h̄mōi act̄ sic descriptibilis q̄ est exer-
citiū aliq̄ imp̄sum ad vtilitatē alteri? vl'
alioꝝ / p̄ p̄secutiōe felicitatis eterne. et dam-
natiōis euitatiōe. **U**n̄ p̄ hanc v̄ximā clau-
sulā / differt officiū eccliaisticū / ab officio
tpali vel ciuili. videlicet rōne finis. p̄mi-
seu p̄ncipalit̄ intenti / q̄m finis p̄mius
officiū ciuili / est felicitas seu tranquillitas
politica vite p̄ntis / officiū āt eccliaisticū
bz finē altiōre / videlz salutē eternā aiatur.

Tertia suppositio.
Apponit insup q̄ bectria / pure
sunt sp̄ualia / scilz ius ad offician-
dū quod dat̄ a supiore vocāte vel eligente
qz nemo assumit sibi honorē fm aplm sz
q̄ vocat̄ a deo sicut aaron. **S**ilr obliga-
tio ad officianđū cōsurgit ex consensu su-
scipiētis hoc ius vel honorē. **S**ilr actus
officiādi / sp̄ualis est rōe finis vel obiecti.
et vt frequēter rōe ipsiusmet obsequii. sicut
sunt baptisare. p̄dicare. ordinare. celebra-
re missam absoluerē et ita de reliquis.

Quarta suppositio
Apponit amplius / tanq; suffici-
enter et expresse determinatuz de
iure diuino p̄ christū et p̄ aposto-
lum / q̄ ad officiū eccliaisticū sic trisarie
sumptū / pro iure / pro obligatiōe. et pro
ipso opere / correspondet beneficiū trisa-
rie proportionabiliter sumptū. scilz pro
iure. pro obligatiōe et pro ipso opere. **U**nde beneficiū p̄ ipso iure sic potest de-
scribi. q̄ est ius recipiēdi sustentatiōem
vite temporalis condecēte / ratiōe sui spi-
ritualis officii. **O**bligatio autē ad be-
neficiū prestandū / cōsurgit ex obli-
gatiōe que est ad officianđū. **U**nde illi q̄
pure sponte ministrant spiritualia / non
semper obligātur illis quibus fit hec mi-
nistratio. quin habeant curatos vel p̄la-
tos ad hoc ipz eis ministrādū obligatos.
alioq̄n duplici contritiōe vel onere p̄merē-
tur. **E**terez actus bñficiū / actu officii vl'
exercitio correspondet. et hoc v̄riq; de iure
diuino et inseparabili. sicut deducit̄ ap̄lus
ex multiplici radice sumpta. nunc a lege